

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ

BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

FAKULTA ELEKTROTECHNIKY A KOMUNIKAČNÍCH
TECHNOLOGIÍ

ÚSTAV MIKROELEKTRONIKY

FACULTY OF ELECTRICAL ENGINEERING AND COMMUNICATION
DEPARTMENT OF MICROELECTRONICS

NÁVRH NÍZKOŠUMOVÉ BAND GAP REFERENCE V BCD PROCESU

DESIGN OF LOW NOISE BAND GAP REFERENCE IN BCD PROCESS

DIPLOMOVÁ PRÁCE

MASTER'S THESIS

AUTOR PRÁCE

AUTHOR

Bc. PETR KADAŇKA

VEDOUCÍ PRÁCE

SUPERVISOR

Ing. PETR KADAŇKA

BRNO 2013

VYSOKÉ UČENÍ
TECHNICKÉ V BRNĚ

Fakulta elektrotechniky
a komunikačních technologií

Ústav mikroelektroniky

Diplomová práce

magisterský navazující studijní obor
Mikroelektronika

Student: Bc. Petr Kadaňka

ID: 111061

Ročník: 2

Akademický rok: 2012/2013

NÁZEV TÉMATU:

Návrh nízkošumové Band Gap reference v BCD procesu

POKYNY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Proveďte šumovou analýzu BG reference s jednoduchým a násobným úbytkem UBE. Porovnejte výsledné šumové charakteristiky s požadovanými hodnotami. Analyzujte systémy nabíjení externího kondenzátoru, srovnajte princip s proudovou vazbou a bez proudové vazby. Zvolené zapojení použijte ve výsledné BG referenci. Analyzujte šumové vlastnosti výsledné struktury a proveďte optimalizaci. Porovnejte simulované hodnoty s výsledky získanými ručním výpočtem.

DOPORUČENÁ LITERATURA:

Podle pokynů vedoucího práce.

Termín zadání: 11.2.2013

Termín odevzdání: 30.5.2013

Vedoucí práce: Ing. Petr Kadaňka

Konzultanti diplomové práce:

prof. Ing. Vladislav Musil, CSc.

Předseda oborové rady

UPOZORNĚNÍ:

Autor diplomové práce nesmí při vytváření diplomové práce porušit autorská práva třetích osob, zejména nesmí zasahovat nedovoleným způsobem do cizích autorských práv osobnostních a musí si být plně vědom následků porušení ustanovení § 11 a následujících autorského zákona č. 121/2000 Sb., včetně možných trestněprávních důsledků vyplývajících z ustanovení části druhé, hlavy VI. díl 4 Trestního zákoníku č.40/2009 Sb.

ABSTRAKT

Práce se zabývá šumovou analýzou různých integrovaných obvodů používaných pro generování referenčního teplotně stabilního napětí. Systematicky rozebírá jednotlivé zdroje šumu a nastiňuje možnosti jejich minimalizace. Jako výsledné je zvoleno zapojení využívající externího filtračního kondenzátoru a systému přednabíjení tohoto kondenzátoru. V závěru jsou srovnány hodnoty šumu pro jednotlivá zapojení a shrnuty parametry výsledné band-gap reference.

KLÍČOVÁ SLOVA

Napěťová reference, šum, nízký šum, šumová analýza, filtrační kondenzátor.

ABSTRACT

This diploma thesis focuses on noise analysis of different integrated circuits used for generating temperature stable reference voltage. All noise contributions are studied separately and there is shown a way of their minimization. Circuit using external capacitor with pre-charging system is chosen as the best solution. Output noise of all analyzed circuits is compared and characteristics of final band-gap reference are summarized at the end of the work.

KEYWORDS

Voltage reference, noise, low-noise, noise analysis, filtering capacitor.

KADAŇKA, P. *Návrh nízkošumové Band Gap reference v BCD procesu*. Brno: Vysoké učení technické v Brně, Fakulta elektrotechniky a komunikačních technologií, 2013. 56 s. Vedoucí diplomové práce Ing. Petr Kadaňka.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svou diplomovou práci na téma *Návrh nízkošumové Band Gap reference v BCD procesu* jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou všechny citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce.

Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že v souvislosti s vytvořením této diplomové práce jsem neporušil autorská práva třetích osob, zejména jsem nezasáhl nedovoleným způsobem do cizích autorských práv osobnostních a/nebo majetkových a jsem si plně vědom následků porušení ustanovení § 11 a následujících zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, včetně možných trestněprávních důsledků vyplývajících z ustanovení části druhé, hlavy VI. díl 4 Trestního zákoníku č. 40/2009 Sb.

V Brně dne .....

.....

(podpis autora)

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji vedoucímu diplomové práce ing. Petru Kadaňkovi za účinnou metodickou, pedagogickou a odbornou pomoc a další cenné rady při zpracování mé diplomové práce.

V Brně dne .....

.....

(podpis autora)

OBSAH

Obsah	vi
Seznam obrázků	viii
Seznam tabulek	ix
Úvod	1
1 ŠUM	2
1.1 Definice šumu	2
1.2 Sčítání šumových příspěvků	2
1.3 Bílý šum a 1/f šum	3
1.4 Šum rezistoru	4
1.5 Šum bipolárního tranzistoru.....	4
1.6 Šum MOS tranzistoru	5
2 Vlastnosti PRVKŮ v použitém BCD procesu	6
2.1 Vlastnosti bipolárních tranzistorů.....	7
2.2 Vlastnosti MOS tranzistorů	7
3 Brokawova band-gap reference	9
3.1 Princip.....	10
3.2 Transkonduktance Brokawovy BG reference.....	11
3.3 Šum Brokawovy BG reference	12
3.4 Šum Brokawovy BG reference – srovnání se simulací	14
4 Reference typu diferenciální stupeň	15
4.1 Princip.....	15
4.2 Šum reference typu diferenciální stupeň	18
5 Reference s násobným ΔV_{BE}	22
5.1 Princip.....	24
5.2 Šum reference s násobným ΔV_{BE}	24
5.3 Reference s násobným ΔV_{BE} s RC článkem	26

6	BG reference s proudovou vazbou	28
6.1	Proudový zdroj.....	30
6.2	Předstabilizace	31
6.3	První stupeň BG reference	32
6.4	Druhý stupeň BG reference	32
6.5	Výstupní větev BG reference.....	34
6.6	Kompenzace báзовých proudů.....	34
6.7	Srovnání různých typů druhého stupně	35
7	šum BG reference s proudovou vazbou	38
7.1	Šum proudového zdroje	38
7.2	Šum výsledného druhého stupně	41
7.3	Celkový šum BG reference s proudovou vazbou	42
8	Optimalizace navrženého zapojení	46
9	Závěr	54
	Literatura	55
	Seznam symbolů, veličin a zkratk	56

SEZNAM OBRÁZKŮ

obr. 1 - Reálné šumové spektrum	3
obr. 2 - Šumové zdroje BJT a jejich přepočet	5
obr. 3 - Šumový proud MOS tranzistoru převedený na šumové napětí	5
obr. 4 - Závislost <i>vni</i> bipolárního tranzistoru na kolektorovém proudu	7
obr. 5 - Brokawova BG reference	10
obr. 6 - Malosignálový model Brokawovy BG reference	12
obr. 7 - Reference typu diferenciální stupeň	17
obr. 8 - Schematicke znázornění offsetové BG reference pro šumovou analýzu	18
obr. 9 - Reference s násobným ΔV_{BE}	23
obr. 10 - Přednabíjení C_f pomocí komparátoru	27
obr. 11 - Srovnání systému bez a s přednabíjením	28
obr. 12 - BG reference s proudovou vazbou	29
obr. 13 - Americký proudový zdroj	30
obr. 14 - Závislost výstupu proudového zdroje na napájení	31
obr. 15 - Princip funkce 2. stupně	33
obr. 16 - Různé konstrukce druhého stupně BG reference	36
obr. 17 - Výstupní proudy druhých stupňů pro malá rozvážení	37
obr. 18 - Výstupní proudy druhých stupňů pro velká rozvážení	37
obr. 19 - Vliv ext. filtračního kondenzátoru na šum zapojení	47
obr. 20 - Výstupní šum reference v závislosti na filtračním kondenzátoru	48
obr. 21 - Šum a startovací doba jako protichůdné veličiny	48
obr. 22 - Vliv šířky $M_1 - M_8$ na vlastnosti BG reference	49
obr. 23 - Vliv poměru výstupních zrcadel druhého stupně na vlastnosti BG reference ..	49
obr. 24 - Ustalovací doby pro různé varianty druhého stupně	50
obr. 25 - Výsledné schéma navržené BG reference	51
obr. 26 - Proud nabíjející externí kondenzátor	52
obr. 27 - Stabilita výsledného zapojení	52
obr. 28 - Teplotní závislost vlastností BG reference	53

SEZNAM TABULEK

Tab. 2.1 – Hranice mezi silnou a slabou inverzí.....	8
Tab. 2.2 – Technologické konstanty použitého BCD procesu	9
Tab. 3.1 – Šum Brokawovy BG reference 1	14
Tab. 3.2 – Šum Brokawovy BG reference 2	14
Tab. 3.3 – Šum Brokawovy BG reference 3	15
Tab. 4.1 – Závislost poměru R_2/R_1 na N	22
Tab. 8.1 – Ustalovací doba BG reference	50
Tab. 9.1 – Šumové napětí jednotlivých analyzovaných zapojení	54
Tab. 9.2 – Porovnání zadáných a dosažených hodnot	54

ÚVOD

Tato diplomová práce se zabývá návrhem nízkošumové band-gap reference. Cílem práce je navrhnout band-gap referenci splňující následující parametry:

- Proudový odběr menší než $50\ \mu\text{A}$
- Velikost šumového napětí V_n v pásmu 10 Hz – 100 kHz typicky menší než $15\ \mu\text{V}$
- Kapacita případného externího kondenzátoru menší než 100 nF
- Enable time (výstupní napětí se od ustáleného neliší o více než 10 mV) menší než 200 μs
- Fázová bezpečnost větší než 30° pro kapacitu externího kondenzátoru 1 nF

Po splnění těchto parametrů dojde k optimalizaci zapojení ve snaze získat co nejlepší výsledky. Tedy dosažení co nejmenších hodnot všech sledovaných parametrů při současném zachování stability.

V práci bude nejprve krátce popsána základní problematika šumu v analogových integrovaných obvodech. Následně budou z šumového hlediska analyzována jednotlivá zapojení, od základní koncepce Brokawovy band-gap reference až po finální řešení.

1 ŠUM

1.1 Definice šumu

Elektronický šum je náhodná fluktuace elektrického signálu. Je nevyhnutelný ve všech elektronických obvodech. Jeho podstata je náhodného charakteru, lze jej však poměrně dobře statisticky popsat. Šum lze charakterizovat pomocí integrální hodnoty, pro určitý interval $f_1 - f_2$. Tuto hodnotu zjistíme například pomocí mikrovoltmetru s pásmovou propustí o lomových kmitočtech f_1 a f_2 na vstupu. Šum je možné popsat i pomocí tzv. šumové spektrální hustoty. Spektrální hustota šumového napětí v_n je efektivní hodnota šumu v_{npp} v elementárním kmitočtovém pásmu 1 Hz. Definuje se prostřednictvím spektrální hustoty šumového výkonu úměrného druhé mocnině efektivní hodnoty V_{nRMS}^2 , což je výkon normovaného odporu 1 Ω . Spektrální hustota je diferenciálním vyjádřením závislosti efektivní hodnoty šumového výkonu na sledovaném kmitočtovém oboru f a platí:

$$v_n^2 = \frac{V_{nRMS}^2}{df} \quad (1.1)$$

Rozměr spektrální hustoty šumového výkonu je V^2 / Hz , rozměr spektrální hustoty šumového napětí pak je $V / \sqrt{\text{Hz}}$ (a rozměr spektrální hustoty šumového proudu je pak $A / \sqrt{\text{Hz}}$).

1.2 Sčítání šumových příspěvků

Nechť $v_{n1}, v_{n2}, \dots, v_{nm}$ jsou nekorelované (na sobě navzájem nezávislé) příspěvky šumových napětí. Celkovou velikost šumového napětí pak zjistíme jako:

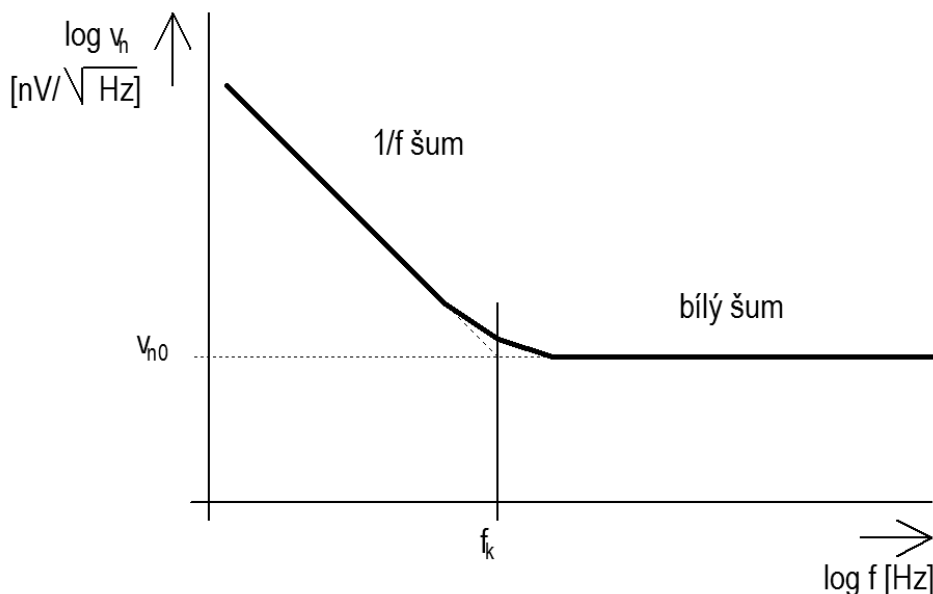
$$v_n = \sqrt{\sum_{n=1}^n v_n^2} \quad (1.2)$$

Pokud jsou jednotlivé složky navzájem korelované (např. šumový proud protéká sériově zapojené rezistory – napěťové úbytky jsou navzájem závislé), je celková velikost šumového napětí určena jejich prostým součtem. Pro zmíněný případ by tedy šumové napětí bylo:

$$v_n = i_n \cdot \sum R_n \quad (1.3)$$

1.3 Bílý šum a 1/f šum

Šumové spektrum reálných součástek lze rozdělit do dvou oblastí, na oblast bílého šumu a 1/f šumu:

obr. 1 - Reálné šumové spektrum

V oblasti bílého šumu je spektrální hustota šumu frekvenčně nezávislá, rovna v_{n0} . V oblasti 1/f šumu je spektrální hustota šumu nepřímo úměrná druhé odmocnině kmitočtu, tedy $v_n \approx 1/\sqrt{f}$. V celém kmitočtovém pásmu je pak šumová hustota popsána vztahem:

$$v_n = v_{n0} \sqrt{1 + \frac{f_k}{f}} \quad (1.4)$$

kde f_k je tzv. lomová frekvence 1/f šumu

V praxi použitelná hodnota integrální hodnoty šumu V_n pro dané kmitočtové pásmo $f_1 - f_2$ pak je:

$$\begin{aligned} V_{n(f_1-f_2)} &= \sqrt{\int_{f_1}^{f_2} v_n^2 \cdot df} = \sqrt{v_{n0}^2 \cdot \int_{f_1}^{f_2} \left(1 + \frac{f_k}{f}\right) df} = \\ &= v_{n0} \sqrt{(f_2 - f_1) + f_k \ln \frac{f_2}{f_1}} \end{aligned}$$

$$\text{pro } f_2 \gg f_1 \quad V_{n(f_1-f_2)} = v_{n0} \sqrt{f_2 + f_k \ln \frac{f_2}{f_1}} \quad (1.5)$$

1.4 Šum rezistoru

Šum rezistoru je důsledkem tepelných kmitů elektronů v materiálu rezistoru. Nezávisí na velikosti protékajícího proudu a jedná se o bílý šum, tzn. Jeho spektrální hustota je frekvenčně nezávislá. Reálný rezistor nahradíme bezšumovým rezistorem se sériovým zdrojem šumového napětí o hodnotě:

$$v_n = \sqrt{4kTR} = \sqrt{4qV_T R} \quad (1.6)$$

1.5 Šum bipolárního tranzistoru

Šum obecného PN přechodu je opět bílým šumem, závisí na protékajícím proudu a jeho spektrální šumová hustota je dána vztahem:

$$i_n = \sqrt{2qI} \quad (1.7)$$

Bipolární tranzistor je tvořen dvěma PN přechody. Průchodu nosičů náboje přes kolektorový přechod přísluší výstřelový kolektorový proud i_{nC} se spektrální hustotou:

$$i_{nC} = \sqrt{2qI_C} \quad (1.8)$$

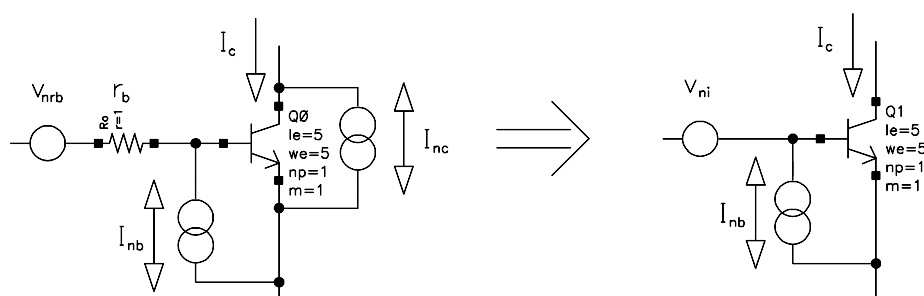
Rekombinaci nosičů náboje v bázi přísluší výstřelový bázevý proud i_{nB} se spektrální hustotou:

$$i_{nB} = \sqrt{2qI_B} \quad (1.9)$$

Vnitřnímu odporu báze r_b přísluší šumové napětí v_{nrb} se spektrální hustotou:

$$v_{nrb} = \sqrt{4qV_T r_b} \quad (1.10)$$

Popsané šumové zdroje jsou na následujícím obrázku:

obr. 2 - Šumové zdroje BJT a jejich přepočet

Nejprve je třeba přepočíst šumový proud i_{nC} na ekvivalentní šumové napětí v_{nC} přiložené na bázi. Toho dosáhneme podělením transkonduktancí tranzistoru g_m :

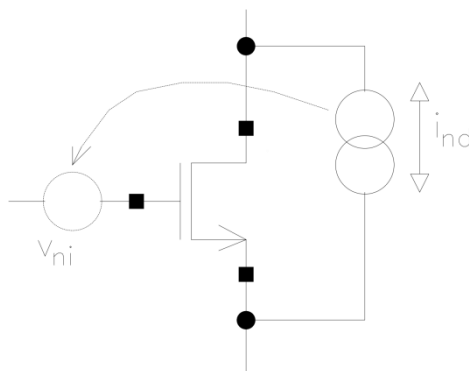
$$v_{nC} = \frac{i_{nC}}{g_m} = \frac{\sqrt{2qI_C}}{\frac{I_C}{V_T}} = V_T \sqrt{\frac{2q}{I_C}} \quad (1.11)$$

Toto přepočítané napětí pak jako nekorelované příspěvky sečteme na vstupní šumové napětí tranzistoru v_{ni} :

$$\begin{aligned} v_{ni} &= \sqrt{v_{nC}^2 + v_{nrb}^2} = \sqrt{4kTr_b + V_T^2 \frac{2q}{I_C}} \\ &= \sqrt{4V_T q \left(r_b + \frac{V_T}{2I_C} \right)} \end{aligned} \quad (1.12)$$

1.6 Šum MOS tranzistoru

Šum MOS tranzistoru je dán jediným šumovým zdrojem, šumovým proudem i_{nd} .

obr. 3 - Šumový proud MOS tranzistoru převedený na šumové napětí

Velikost šumového proudu je dána vztahem:

$$i_{nd} = \sqrt{4kT \cdot g_{CH}} = \sqrt{4V_T q \cdot g_{CH}} \quad (1.13)$$

Kde g_{CH} je vodivost kanálu tranzistoru, která je přibližně rovna transkonduktanci g_m . Můžeme tedy psát:

$$i_{nd} = \sqrt{4V_T q \cdot g_m} \quad (1.14)$$

Kde transkonduktance MOS tranzistoru v silné inverzi je:

$$g_m = \sqrt{2I_D K_p \frac{W}{L}} \quad (1.15)$$

A transkonduktance MOS tranzistoru v slabé inverzi je:

$$g_m = \frac{I_D}{nV_T} \quad (1.16)$$

Obdobně jako u bipolárního tranzistoru případě může být vhodné převést šum proudu drainem na vstupní šumové napětí na hradle:

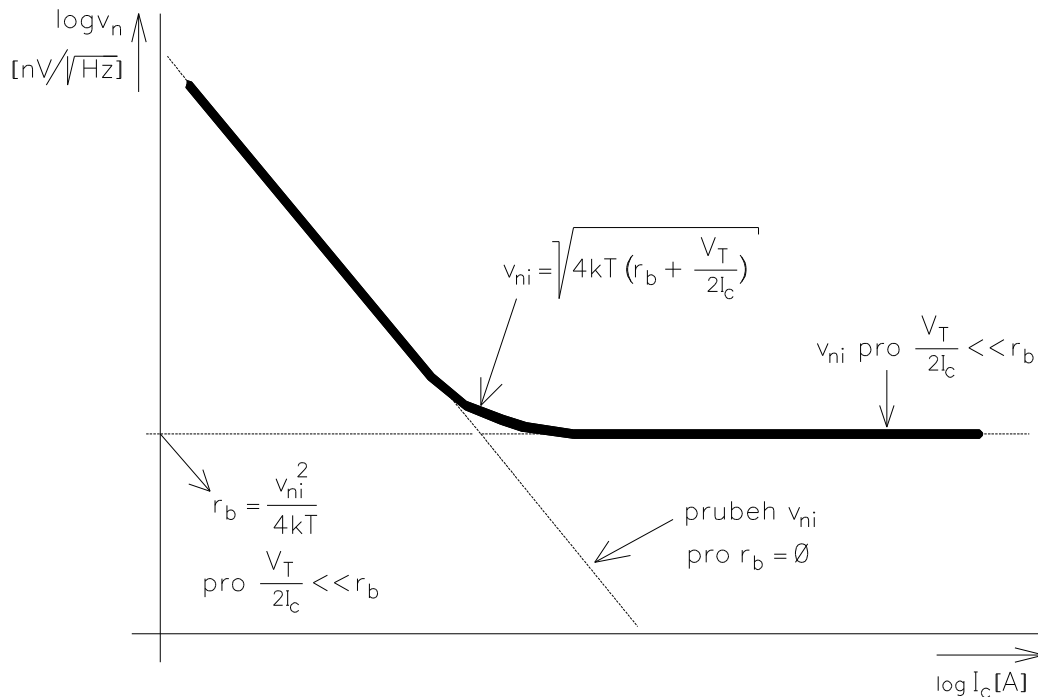
$$v_{ni} = \frac{i_{nd}}{g_m} = \sqrt{\frac{4V_T q}{g_m}} \quad (1.17)$$

Dalším důležitým poznatkem je, že kmitočet lomu 1/f šumu je pro MOS tranzistory relativně vysoký – v řádu jednotek až desítek kHz. Není proto vhodné používat je v nízkošumových aplikacích, pokud není jejich šum dostatečně potlačen (např. ziskem předchozího stupně). Dále je v případě potřeby možné ovlivnit kmitočet lomu 1/f šumu rozměry tranzistoru.

2 VLASTNOSTI PRVKŮ V POUŽITÉM BCD PROCESU

Pro další výpočty je třeba určit technologické parametry používaných struktur. Konkrétně bázevý odpor r_b bipolárního tranzistoru, hodnoty parametrů k_p a n MOSových tranzistorů.

2.1 Vlastnosti bipolárních tranzistorů

obr. 4 - Závislost v_{ni} bipolárního tranzistoru na kolektorovém proudu

Z rovnice (1.12) vidíme, že s rostoucím proudem I_c zůstane dominantní hodnota bázevého odporu r_b . Pro výpočet bázevého odporu je třeba znát velikost šumového napětí pro velké hodnoty proudu. V simulaci jsme odečetli pro jednotkový tranzistor hodnotu $v_{ni} = 2,3 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}}$, pro tranzistor s násobnou plochou emitoru $M = 4$ je potom $v_{ni} = 1,15 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}}$. Pokud, díky dostatečně velkému kolektorovému proudu, v rovnici (1.12) zanedbáme výraz $V_T/2I_c$, dostaneme:

$$v_{ni} = \sqrt{4V_T q r_b} \quad (2.1)$$

$$r_b = \frac{v_{ni}^2}{4V_T q} \quad (2.2)$$

V našem případě je tak pro jednotkový tranzistor velikost $r_b = 320 \Omega$, pro čtyřnásobný tranzistor je pak $r_b = 80 \Omega$.

Proudový zesilovací činitel je pro použité npn tranzistory $\beta \approx 60$, pro pnp tranzistory $\beta \approx 13,7$.

2.2 Vlastnosti MOS tranzistorů

Proud MOS tranzistorem lze popsat následujícími vztahy. Tranzistorová rovnice pro slabou inverzi:

$$I_D = I_{D0} \left(\frac{W}{L} \right) e^{\left(\frac{V_{GS}}{nkT/q} \right)} \quad (2.3)$$

V této rovnici jsou dvě neznámé: I_{D0} a n . Proto potřebujeme pro jejich výpočet znát dva body na volt-ampérové charakteristice daného tranzistoru. V silné inverzi je tranzistor popsán následujícím vztahem:

$$I_D = \frac{K_p W}{2 L} (V_{GS} - V_{th})^2 (1 + \lambda V_{DS}) \quad (2.4)$$

Člen $(1 + \lambda V_{DS})$ popisuje konečný výstupní odpor tranzistoru. Pro běžné výpočty jej můžeme zanedbat a ke zjištění parametrů K_p a V_{th} tak opět potřebujeme dva body na volt-ampérové charakteristice. Dále je třeba znát hranici mezi silnou a slabou inverzí.

$$I_{DSWS} = \frac{K_p W}{2 L} \left(2n \frac{kT}{q} \right)^2 \quad (2.5)$$

Problém je, že pro stanovení parametrů K_p a n potřebujeme nastavit tranzistor do oblasti silné inverze, k čemuž potřebujeme znát právě parametry K_p a n . Řešením je zvolit přibližně očekávané hodnoty a výslednou hodnoty proudu pro silnou inverzi zvolit výrazně větší, pro slabou inverzi pak výrazně menší než je vypočtená hraniční hodnota. Zvolíme:

$$\begin{aligned} n &= 2 \\ K_{p\text{ NMOS}} &= 60 \cdot 10^{-6} \text{ AV}^{-2} \\ K_{p\text{ PMOS}} &= 20 \cdot 10^{-6} \text{ AV}^{-2} \end{aligned} \quad (2.6)$$

V zapojeních analyzovaných v této práci se rozměry tranzistorů pracujících ve slabé inverzi pohybují kolem $W/L = 80/1$, rozměry tranzistorů pracujících v silné inverzi se pak pohybují kolem $W/L = 1/1$. Tyto rozměry dosadíme spolu s hodnotami z (2.6) do rovnice (2.5). Hodnoty hraničních proudů jsou v následující tabulce:

Tab. 2.1 – Hranice mezi silnou a slabou inverzí

Tranzistor	Proud [μA]
NMOS 1:1	0,3
PMOS 1:1	0,1
NMOS 80:1	26,0
PMOS 80:1	8,7

Zjednodušenou rovnici (2.4) zapíšeme pro dva pracovní body:

$$\begin{aligned} I_{D1} &= \frac{K_p W}{2 L} (V_{GS1} - V_{th})^2 \\ I_{D2} &= \frac{K_p W}{2 L} (V_{GS2} - V_{th})^2 \end{aligned} \quad (2.7)$$

Z této soustavy dvou rovnic o dvou neznámých dostáváme:

$$V_{th} = \frac{\sqrt{I_{D1}/I_{D2}} \cdot V_{GS2} - V_{GS1}}{\sqrt{I_{D1}/I_{D2}} - 1} \quad (2.8)$$

$$K_p = \frac{2I_D L}{W(V_{GS2} - V_{th})^2} \quad (2.9)$$

Pro výpočet parametru n zapíšeme rovnici (2.3) pro 2 pracovní body:

$$\begin{aligned} I_{D1} &= I_{D0} \frac{W}{L} e^{\frac{V_{GS1}}{nkT/q}} \\ I_{D2} &= I_{D0} \frac{W}{L} e^{\frac{V_{GS2}}{nkT/q}} \end{aligned} \quad (2.10)$$

Z této soustavy je pak n rovno:

$$n = \frac{\frac{V_{GS1} - V_{GS2}}{kT/q}}{\ln \frac{I_{D1}}{I_{D2}}} = \frac{\frac{V_{GS1} - V_{GS2}}{V_T}}{\ln \frac{I_{D1}}{I_{D2}}} \quad (2.11)$$

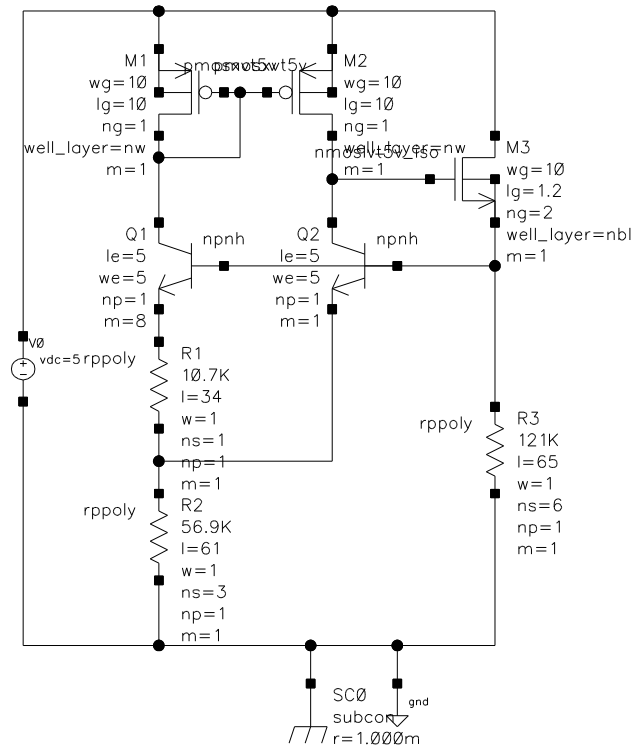
Nyní již známe vše potřebné a můžeme určit technologické parametry používaných součástek:

Tab. 2.2 – Technologické konstanty použitého BCD procesu

Typ tranzistoru	V_T [mV]	K_p [$\mu\text{A}/\text{V}^2$]	n [–]
NMOS5V/ NMOS5V_ISO	793	65,4	1,76
NMOSXVT5V	497	75,6	1,60
NMOSXVT5V_ISO	224	63,4	1,60
NMOSLVT5V	314	81,3	1,56
NMOSLVT5V_ISO	337	77,2	1,56
PMOS5V	760	15,8	1,89
PMOSXVT5V	518	18,5	1,56
PMOSLVT5V	321	23,4	1,60

3 BROKAWOVA BAND-GAP REFERENCE

Velmi často používaným konceptem mezi napěťovými referencemi je band-gap reference P. Brokawa:

obr. 5 - Brokawova BG reference

3.1 Princip

Princip band-gap referencí je následující. Napětí na diodě (nebo na bipolárním tranzistoru zapojeném jako dioda) má v širokém rozsahu podmínek a výrobních procesů teplotní koeficient přibližně -2 mV/K . Do série k diodě tedy zapojíme prvek s opačným teplotním koeficientem. Toho můžeme dosáhnout například tak, že vygenerujeme proud úměrný absolutní teplotě (I_{PTAT} – proportional to absolute temperature) a ten necháme protékat diodou a k ní sériově připojeným rezistorem.

Jádro reference tvoří rezistory R_1, R_2 , tranzistory Q_1, Q_2 a $M_1 - M_3$. Zrcadlo M_1, M_2 zajistí stabilní poměr proudů I_1, I_2 – v našem případě 1. Rozdílná plocha emitorů Q_1, Q_2 způsobí rozdíl v napětí V_{BE} jednotlivých tranzistorů:

$$V_{BE1} = V_T \ln \frac{I_C}{NI_S} \quad (3.1)$$

$$V_{BE2} = V_T \ln \frac{I_C}{I_S} \quad (3.2)$$

$$\Delta V_{BE} = V_{BE2} - V_{BE1} = V_T \ln N \quad (3.3)$$

Protože báze tranzistorů jsou spojené, rozdíl ΔV_{BE} se objeví na rezistoru R_1 , kde vyvolá proud:

$$I_{PTAT} = \frac{V_T}{R_1} \ln N = \frac{kT}{qR_1} \ln N \quad (3.4)$$

Tento proud se ozrcadlí i do druhé větve a rezistorem R_2 tak teče proud dvojnásobný, který vyvolá úbytek napětí:

$$V_{R2} = 2 \frac{R_2}{R_1} \frac{kT}{q} \ln N \quad (3.5)$$

Celkové výstupní napětí reference je tak:

$$V_{BG} = V_{BE2} + 2 \frac{R_2}{R_1} \frac{kT}{q} \ln N \quad (3.6)$$

Závislost V_{BE2} na pracovním proudu referencí je díky exponenciální závislosti zanedbatelná, velikost druhého sčítance je pak dána poměrem dvou struktur (R_2/R_1 a N), což je v integrované technice zvládnutelné s velmi dobrou přesností. Teplotní závislost výstupního napětí by měla být nulová. V_{BE} má teplotní koeficient -2 mV/K . Pro teplotní stabilitu je potřeba zajistit, aby platilo:

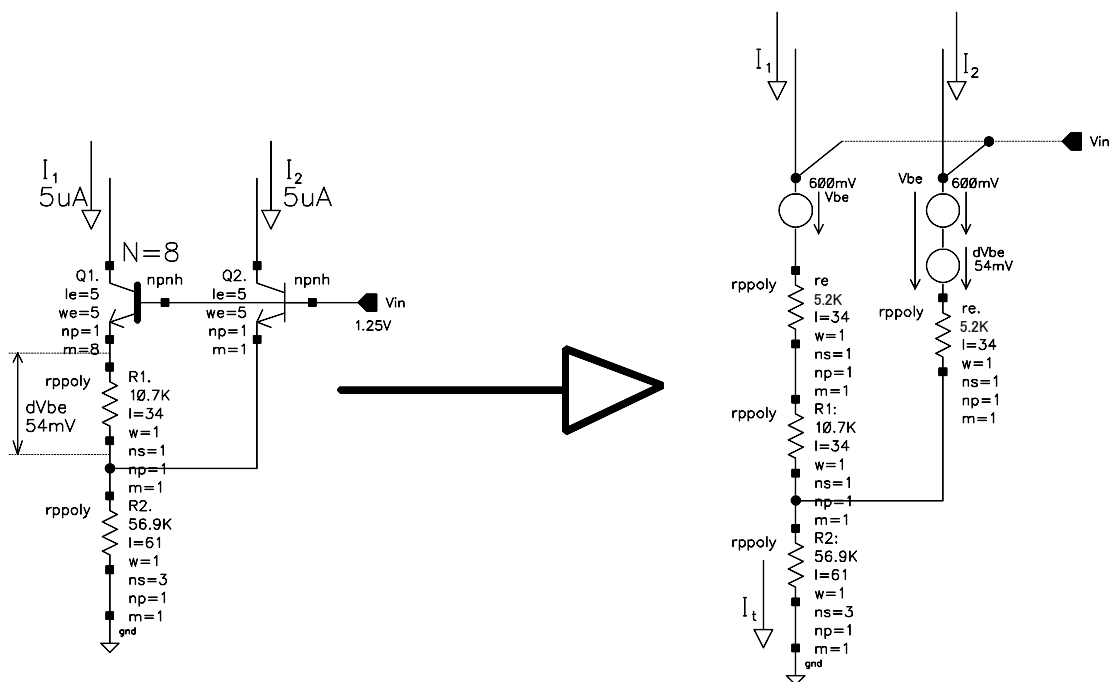
$$-2 \text{ mV/K} + 2 \frac{R_2}{R_1} \frac{k}{q} \ln N = 0 \quad (3.7)$$

Toho docílíme volbou poměru rezistorů R_1 a R_2 . Pokud budeme uvažovat velikost V_{BE} přibližně $0,65V$ a dosadíme z rovnice (3.7) zpět do (3.6), dostaneme výslednou hodnotu teplotně stabilního výstupního napětí $V_{BG} = 1,25V$. Smyčku zpětné vazby tvoří tranzistor M_3 .

3.2 Transkonduktance Brokawovy BG reference

Pro výpočet šumu Brokawovy BG reference je zapotřebí znát její transkonduktanci. Transkonduktanci vypočítáme pomocí lineárního modelu jen pro pracovní bod, obecný výpočet je poměrně složitý. Tranzistory Q_1, Q_2 nahradíme jejich emitorovými odpory r_e . Velikost emitorových odporů je $r_e = V_T/I_c = 0,026/5\mu = 5,2k\Omega$. Na následujícím obrázku je malosignálový model, včetně rozdílu V_{BE} napětí tranzistorů Q_1, Q_2 .

Transkonduktanci vypočítáme v pracovním bodě udržovaném zpětnou vazbou, kdy výstupní napětí je $1,25V$, a proudy jednotlivými větvemi jsou $5\mu A$. Je důležité uvědomit si, že při nárůstu výstupního napětí proudy oběma větvemi rostou a naopak. Proto výsledná transkonduktance je rozdílem transkonduktancí jednotlivých větví.

obr. 6 - Malosignálový model Brokawovy BG reference

Nejprve vypočítáme, jak se mění proud I_t v závislosti na malé změně V_{in} . Tedy transkonduktanci pro proud I_t :

$$\frac{dI_t}{dV_{in}} = G = \frac{1}{R_2 + \frac{(r_e + R_1)r_e}{r_e + R_1 + r_e}} = \frac{2r_e + R_1}{R_2R_1 + r_e(R_1 + 2R_2) + r_e^2} \quad (3.8)$$

Transkonduktanci jednotlivých větví určíme z celkové transkonduktance G . Poměr jednotlivých transkonduktancí g_{m1} a g_{m2} je dán převrácenou hodnotou poměru rezistorů v odpovídajících větvích, tedy:

$$g_{m1} = G \frac{r_e}{2r_e + R_1} \quad (3.9)$$

$$g_{m2} = G \frac{r_e + R_1}{2r_e + R_1} \quad (3.10)$$

$$g_{mBG} = g_{m2} - g_{m1} = G \frac{R_1}{2r_e + R_1} = \frac{R_1}{R_2R_1 + r_e(R_1 + 2R_2) + r_e^2} \quad (3.11)$$

3.3 Šum Brokawovy BG reference

Následující šumová analýza je provedena pro zapojení z obr. 5, se symetrickým

zrcadlem M_1, M_2 . Pro výpočet celkové hodnoty šumového napětí je třeba zjistit, jak se šumové příspěvky všech prvků promítnou na výstup.

Vliv R_2 na výstup

Šumové napětí rezistoru R_2 se na výstup reference přenáší přímo:

$$v_{nR2Out} = v_{nR2} = \sqrt{4qV_T R_2} \quad (3.12)$$

Vliv R_1 na výstup

Díky zpětné vazbě je mezi emitory Q_1, Q_2 drženo konstantní napětí. Napětí na rezistoru R_1 je tak přímo ovlivňováno myšleným napěťovým šumovým zdrojem. To se projeví změnou proudu rezistorem:

$$i_n = \frac{\sqrt{4qV_T R_1}}{R_1} \quad (3.13)$$

Tento proud díky zrcadlu M_1, M_2 teče i druhou větví, takže rezistorem R_2 teče proud dvojnásobný. Výsledné šumové napětí na výstupu je tak:

$$v_{nR1Out} = 2 \frac{R_2}{R_1} \sqrt{4V_T q R_1} \quad (3.14)$$

Vliv $Q_{1,2}$ na výstup

Vstupní šumové napětí bipolárních tranzistorů Q_1, Q_2 opět přímo vytváří úbytek na rezistoru R_1 (obdobně jako v předchozím případě, šumové napětí je ve smyčce $V_{BE1} - V_{BE2} - R_1$, jeho hodnota tedy spoluurčuje napětí na rezistoru R_1 , které je jinak dáno rozdílem $\Delta V_{BE} = V_{BE1} - V_{BE2}$). Šumový proud rezistorem R_1 je:

$$i_n = \frac{\sqrt{4V_T q \left(r_b + \frac{V_T}{2I_C} \right)}}{R_1} \quad (3.15)$$

Opět dojde k ozrcadlení proudu i do druhé větve a vytvoření šumového napětí na rezistoru R_2 :

$$v_{nQOut} = 2 \frac{R_2}{R_1} \sqrt{4V_T q \left(r_b + \frac{V_T}{2I_C} \right)} \quad (3.16)$$

Vliv M_1, M_2 na výstup

Vliv tranzistorů M_1, M_2 na výstupní šumové napětí zjistíme tak, že šumový proud jim příslušející vydělíme transkonduktancí celé reference.

$$v_{nMOSOut} = \frac{i_n}{g_{mBG}} \quad (3.17)$$

kde:

$$i_n = \sqrt{4V_T q g_{mMOS}} \quad (3.18)$$

kde:

$$g_{mMOS} = \sqrt{2I_D K_p \frac{W}{L}} \quad (3.19)$$

Výsledná hodnota v_n je pro jeden MOS tranzistor. Pro oba je třeba výsledek vynásobit $\sqrt{2}$.

Celková hodnota výstupního šumového napětí je dána nekorelovaným součtem jednotlivých složek:

$$v_{nTot} = \sqrt{v_{nR2Out}^2 + v_{nR1Out}^2 + v_{nQ1Out}^2 + v_{nQ2Out}^2 + 2v_{nMOSOut}^2} \quad (3.20)$$

3.4 Šum Brokawovy BG reference – srovnání se simulací

Následující tabulky srovnávají vypočtený a simulovaný šum Brokawovy band-gap reference pro různé hodnoty rezistorů a rozměry MOS tranzistorů:

Tab. 3.1 – Šum Brokawovy BG reference 1

Parametr	Hodnota
R_1	10,7 k Ω
R_2	56,9 k Ω
N	8
I_D	5 μ A
W/L	10/10
g_{mBG}	$8,34 \cdot 10^{-6}$ A/V
v_{nR2Out}	31 nV/ $\sqrt{Hz}$
v_{nR1Out}	142 nV/ $\sqrt{Hz}$
v_{nQ1Out}	71 nV/ $\sqrt{Hz}$
v_{nQ2Out}	74 nV/ $\sqrt{Hz}$
$v_{nMOSOut}$	81 nV/ $\sqrt{Hz}$
v_{nTot}	202 nV/ $\sqrt{Hz}$
v_{nSim}	234 nV/ $\sqrt{Hz}$

Tab. 3.2 – Šum Brokawovy BG reference 2

Parametr	Hodnota
R_1	53,5 k Ω
R_2	303,6 k Ω
N	8
I_D	1 μ A
W/L	10/10
g_{mBG}	$1,57 \cdot 10^{-6}$ A/V
v_{nR2Out}	71 nV/ $\sqrt{Hz}$
v_{nR1Out}	339 nV/ $\sqrt{Hz}$
v_{nQ1Out}	167 nV/ $\sqrt{Hz}$
v_{nQ2Out}	169 nV/ $\sqrt{Hz}$
$v_{nMOSOut}$	286 nV/ $\sqrt{Hz}$
v_{nTot}	508 nV/ $\sqrt{Hz}$
v_{nSim}	590 nV/ $\sqrt{Hz}$

Tab. 3.3 – Šum Brokawovy BG reference 3

Parametr	Hodnota
R_1	53,5 k Ω
R_2	306 k Ω
N	8
I_D	1 μ A
W/L	5/20
g_{mBG}	$1,57 \cdot 10^{-6}$ A/V
v_{nR2Out}	71 nV/ $\sqrt{Hz}$
v_{nR1Out}	342 nV/ $\sqrt{Hz}$
v_{nQ1Out}	169 nV/ $\sqrt{Hz}$
v_{nQ2Out}	170 nV/ $\sqrt{Hz}$
$v_{nMOSOut}$	203 nV/ $\sqrt{Hz}$
v_{nTot}	470 nV/ $\sqrt{Hz}$
v_{nSim}	531 nV/ $\sqrt{Hz}$

Nejnižší hodnota šumu výstupního napětí je pro zapojení z Tab. 3.1. Z toho největší je šum rezistoru R_1 . Podle rovnice (3.14) můžeme docílit snížení šumu pouze zmenšením velikosti rezistoru R_1 , poměr R_2/R_1 je třeba zachovat kvůli teplotní stabilitě. Kvůli odmocnině je však tento postup neefektivní, navíc se zmenšováním velikosti rezistoru roste proudová spotřeba zapojení a dokonce i šum zrcadla (druhý největší příspěvek). Proto je pro dosažení nižšího šumového napětí vhodnější místo optimalizace stávajícího použít topologicky odlišné zapojení.

4 REFERENCE TYPU DIFERENCIÁLNÍ STUPEŇ

U předcházejícího konceptu je napětí $\Delta V_{BE} = \ln N$ pro generování I_{PTAT} proudu odvozeno z rozdílných napětí na emitorech bandgapových tranzistorů, když jejich báze jsou spojené. Následující band-gap reference využívá tranzistorů spojených emitory a napětí $\Delta V_{BE} = \ln N$ odvozuje z rozdílu napětí na bázích. Ve své podstatě se jedná o diferenciální stupeň s rozdílnými proudovými hustotami v emitorech jednotlivých větví. Zapojení je na obr. 7. Výstupní napětí je zvoleno 2,5V.

4.1 Princip

Napětí na kolektorech tranzistorů Q_1, Q_2 udržuje zpětná vazba operačního zesilovače stejně velké. Protože odpory ve větvích diferenciálního stupně jsou v poměru 2:1 a plochy emitorů v poměru 8:1, je celkový poměr proudových hustot 16:1. Vstupní offsetové napětí diferenciálního stupně je tedy:

$$\Delta V_{BE} = V_T \ln N = V_T \ln 16 = 72mV \quad (4.1)$$

Toto napětí na rezistoru R_1 vytvoří proud:

$$I_{PTAT} = \frac{\Delta V_{BE}}{R_1} \quad (4.2)$$

Tento proud dále na rezistoru R_2 vytvoří úbytek napětí:

$$V_{R2} = \frac{R_2}{R_1} \cdot \Delta V_{BE} \quad (4.3)$$

Celkové napětí band-gap reference je pak součet napětí na rezistorech R_1, R_2 a diodách Q_7, Q_8 .

$$V_{BG} = \left(1 + \frac{R_2}{R_1}\right) V_T \ln 16 + 2V_{BE} \quad (4.4)$$

Aby bylo výstupní napětí teplotně stabilní, musí platit:

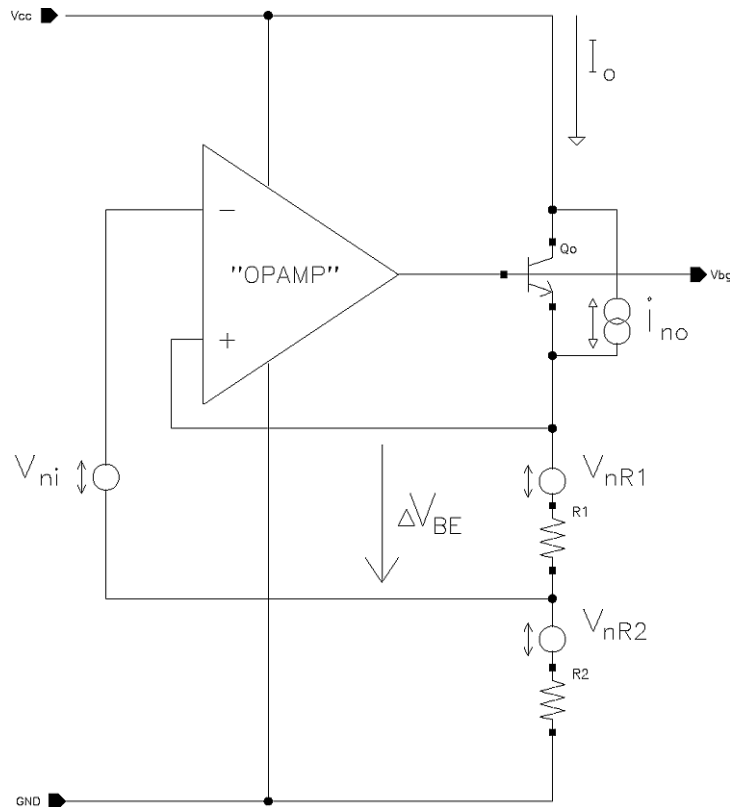
$$-\frac{d2V_{BE}}{dT} = 4 \text{ mV/K} = \left(1 + \frac{R_2}{R_1}\right) \frac{k}{q} \ln 16 \quad (4.5)$$

Pro náš konkrétní případ je tedy R_2/R_1 rovno 15,7.

4.2 Šum reference typu diferenciální stupeň

Pro lepší přehlednost šumové analýzy nejprve zapojení schematicky překreslíme, jak je zachyceno na obr. 8:

obr. 8 - Schematicke znazorneni offsetove BG reference pro šumovou analýzu

Blokové schéma se dopouští jistých zjednodušení, aby bylo možné jej použít i pro analýzu zapojení v následujících kapitolách.

Operační zesilovač v blokovém schématu zahrnuje oba diferenciální stupně z obr. 7, bipolární s odporovou zátěží i MOSový se složenou kaskádou. Šumové příspěvky všech jeho prvků jsou převedeny na vstupní šumové napětí v_{ni} . Dále je ve schématu potřeba počítat s šumem rezistorů R_1 , R_2 a bipolárních tranzistorů Q_7, Q_8 zapojených jako diody. Ve schématickém zobrazení na obr. 8 jsou reprezentovány tranzistorem Q_o . To sice není topologicky přesné, nicméně jedná se o názornější a v praxi časté zapojení. Dále je třeba určit, jaký vliv budou mít jednotlivá šumová napětí (a proudy) na výsledné výstupní šumové napětí BG reference.

Vliv v_{ni} na výstup

Šumové napětí v_{ni} je přivedeno na rezistor R_1 , kde generuje šumový proud. Ten dále protéká rezistorem R_2 a dynamickou impedancí tranzistoru Q_o $1/g_m = V_T/I_o$, na kterých vytváří další šumová napětí. Nesmíme zapomenout, že v našem případě tranzistor Q_o reprezentuje dvě diody. Celkový příspěvek v_{ni} na výstup je tedy:

$$v_{ni\ Out} = v_{ni} \left(1 + \frac{R_2 + \frac{2V_T}{I_o}}{R_1} \right) \quad (4.6)$$

Vliv i_{n0} na výstup

Protože tranzistory Q_7, Q_8 jsou zapojeny jako diody, můžeme použít vztah (1.12) pro vstupní šumové napětí bipolárního tranzistoru. Protože jsou tranzistory 2, musíme jej ještě vynásobit $\sqrt{2}$.

$$v_{n\ I_o} = \sqrt{8V_T q \left(r_b + \frac{V_T}{2I_C} \right)} \quad (4.7)$$

Vliv v_{nR1} na výstup

Šumové napětí v_{nR1} generuje šumový proud i_{nR1} :

$$i_{nR1} = \frac{v_{nR1}}{R_1} = \frac{\sqrt{4V_T q R_1}}{R_1} = \sqrt{\frac{4V_T q}{R_1}} \quad (4.8)$$

Tento šumový proud protéká rezistorem R_2 a dynamickou impedancí $2V_T/I_o$, na nichž vytváří šumová napětí. Výsledný příspěvek v_{nR1} je tedy:

$$v_{nR1\ Out} = \sqrt{\frac{4V_T q}{R_1}} \left(R_2 + \frac{2V_T}{I_o} \right) = \sqrt{4V_T q R_1} \left(\frac{R_2 + \frac{2V_T}{I_o}}{R_1} \right) \quad (4.9)$$

Vliv v_{nR2} na výstup

Šumové napětí rezistoru R_2 se na výstup reference přenáší přímo:

$$v_{nR2\ Out} = \sqrt{4V_T q R_2} \quad (4.10)$$

Celkový šum BG reference

Celkový šum BG reference je dán nekorelovaným součtem těchto jednotlivých příspěvků:

$$v_{nBG} = \sqrt{v_{ni\ Out}^2 + v_{n\ I_o}^2 + v_{nR1\ Out}^2 + v_{nR2\ Out}^2} \quad (4.11)$$

Velikost šumového napětí v_{ni}

K určení konkrétní velikosti šumu reference nám tedy zbývá určit hodnotu v_{ni} číselně. Nejprve určíme velikost vstupního šumového napětí druhého stupně operačního zesilovače a vliv tohoto napětí na vstup prvního stupně.

1) Druhý stupeň

Určíme šumový proud tranzistorů $M_3 - M_6$, M_{13} a M_{14} . Poté vytvoříme jejich nekorelovaný součet a výsledný šumový proud s pomocí transkonduktance druhého stupně převedeme na jeho vstupní šumové napětí.

$$\begin{aligned} \text{Tranzistory } M_5, M_6: \quad I_D &= 9\mu A \\ W:L &= 240:12 \\ K_p &= 65,4 \cdot 10^{-6} AV^{-2} \end{aligned}$$

S pomocí rovnic (1.14) a (1.15) dostaneme hodnotu $i_n = 1,6 pA/\sqrt{Hz}$.

$$\begin{aligned} \text{Tranzistory } M_3, M_4: \quad I_D &= 12\mu A \\ W:L &= 16:12 \\ K_p &= 15,8 \cdot 10^{-6} AV^{-2} \end{aligned}$$

S použitím stejných vztahů dostaneme $i_n = 0,6 pA/\sqrt{Hz}$.

$$\begin{aligned} \text{Tranzistory } M_{13}, M_{14}: \quad I_D &= 3\mu A \\ W:L &= 8:12 \\ K_p &= 65,4 \cdot 10^{-6} AV^{-2} \end{aligned}$$

Nyní vyjde šumový proud tranzistoru $i_n = 0,5 pA/\sqrt{Hz}$.

Celkový šumový proud všech šesti tranzistorů vypočítáme jako nekorelovaný součet všech dílčích složek:

$$i_{n2s} = \sqrt{2 \cdot 1,6^2 + 2 \cdot 0,6^2 + 2 \cdot 0,5^2} = 2,5 pA/\sqrt{Hz} \quad (4.12)$$

Celkové vstupní šumové napětí druhého stupně získáme podělením šumového proudu transkonduktance druhého stupně. Ta je rovna transkonduktanci tranzistorů M_5, M_6 , můžeme ji tedy spočítat s pomocí (1.15).

$$v_{n2} = \frac{i_{n2s}}{g_{m2s}} = 16,3 nV/\sqrt{Hz} \quad (4.13)$$

Zesílení prvního stupně určíme jako podíl napěťového úbytku na odporové zátěži a teplotního napětí V_T . Při proudu $6 \mu A$ celým diferenciálním stupněm je úbytek na odporech $400 mV$, výsledný zisk je $400 mV/V_T = 15,4$. Vliv šumového napětí druhého stupně na vstup je tedy:

$$v_{n2i} = \frac{v_{n2}}{A_1} = \frac{16,3 nV}{15,4} = 1,05 nV/\sqrt{Hz} \quad (4.14)$$

Jak uvidíme později, tento vliv je zanedbatelný.

2) Vliv odporové zátěže prvního stupně

Pro určení vlivu šumu odporů prvního stupně vypočteme jejich šumová napětí a podělíme je ziskem prvního stupně. Získáme tak přímo jejich příspěvek k v_{ni} .

$$v_{nRA} = \frac{\sqrt{4V_T q \cdot R}}{A_1} = \frac{\sqrt{4V_T q \cdot 2 \cdot 10^5}}{15,4} = 3,7 nV/\sqrt{Hz} \quad (4.15)$$

$$v_{nRB} = \frac{\sqrt{4V_T q \cdot 10^5}}{15,4} = 2,7 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (4.16)$$

3) Šum vstupních tranzistorů prvního stupně

S využitím (1.12) vypočteme vstupní šumová napětí bipolárních tranzistorů Q_1, Q_2 :

$$v_{nQ1} = \sqrt{4V_T q \left(40 + \frac{V_T}{2 \cdot 2 \cdot 10^{-6}} \right)} = 10,4 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (4.17)$$

$$v_{nQ2} = \sqrt{4V_T q \left(320 + \frac{V_T}{2 \cdot 4 \cdot 10^{-6}} \right)} = 7,7 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (4.18)$$

Celková velikost šumového napětí v_{ni} z obr. 8 je dána nekorelovaným součtem všech výše vypočtených příspěvků:

$$\begin{aligned} v_{ni} &= \sqrt{v_{n2i}^2 + v_{nRA}^2 + v_{nRB}^2 + v_{nQ1}^2 + v_{nQ2}^2} \\ &= \sqrt{1,05^2 + 3,7^2 + 2,7^2 + 10,4^2 + 7,7^2} \\ &= 13,8 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}} \end{aligned} \quad (4.19)$$

Vidíme, že hodnotu $1,05^2$ můžeme proti hodnotě $10,4^2$ zanedbat. Znamená to, že při dostatečném zesílení prvního stupně je šum druhého stupně operačního zesilovače potlačen takovým způsobem, že je možné jej zanedbat při výpočtech. Při návrhu pak není třeba snažit se příliš snižovat šum druhého stupně.

Celkový šum BG reference typu diferenciální stupeň

Nyní můžeme s pomocí rovnic (4.6) až (4.11) vypočítat celkové šumové napětí analyzované BG reference.

$$v_{ni \text{ out}} = v_{ni} \left(1 + \frac{106k + \frac{2V_T}{10\mu}}{7,2k} \right) = 227 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (4.20)$$

$$v_{nIo} = \sqrt{8V_T q \left(320 + \frac{V_T}{20\mu} \right)} = 7,3 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (4.21)$$

$$v_{nR1 \text{ out}} = \sqrt{4V_T q \cdot 7,2k} \left(\frac{106k + \frac{2V_T}{10\mu}}{7,2k} \right) = 169 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (4.22)$$

$$v_{nR2 \text{ out}} = \sqrt{4V_T q \cdot 106k} = 42 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (4.23)$$

Celkový šum bandgap reference typu diferenciální stupeň:

$$v_{nBG} = \sqrt{226,9^2 + 7,3^2 + 169,2^2 + 42,0^2} = 286 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (4.24)$$

Takto vypočtená hodnota odpovídá simulované hodnotě $299 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}}$. Důležitým poznatkem je, že celková hodnota šumu je nejvýrazněji ovlivněna příspěvky v_{ni} a v_{nR1} , kde oba jsou na výstup převedeny vynásobením poměrem odporů R_2/R_1 . Snížení šumu tedy můžeme dosáhnout snížením poměru odporů R_2/R_1 .

Velikost odporů R_1, R_2 je dána velikostí offsetového napětí ΔV_{BE} operačního zesilovače, proudovým nastavením bangapové větve a v zapojení z obr. 7 i dvěma diodami Q_7, Q_8 (počet diodových přechodů v bandgapové větvi udává „násobnost“ výstupního napětí – pro 2 diody je výstupní napětí teplotně stabilní při $2 \cdot 1,25 = 2,5V$). Velikost odporů R_1, R_2 je tedy:

$$R_1 = \frac{\Delta V_{BE}}{I_o} = \frac{V_T \ln N}{I_o} \quad (4.25)$$

$$R_2 = \frac{V_{BG} - n \cdot 0,65 - V_T \ln N}{I_o} \quad (4.26)$$

kde n je počet diod v BG větvi a N je poměr proudových hustot Q_1, Q_2 . Poměr R_2/R_1 je tedy:

$$\frac{R_2}{R_1} = \frac{V_{BG} - n \cdot 0,65 - V_T \ln N}{V_T \ln N} = \frac{V_{BG} - n \cdot 0,65}{V_T \ln N} - 1 \quad (4.27)$$

Pokud chceme zmenšit hodnotu poměru R_2/R_1 , můžeme zvýšit poměr proudových hustot tranzistorů Q_1, Q_2 . Pro $V_{BG} = 2,5V$ a $n = 2$ je výsledná závislost vynesena v Tab. 4.1:

Tab. 4.1 – Závislost poměru R_2/R_1 na N

N	2	4	8	16	32	64	128	256
R_2/R_1	65,6	32,3	21,2	15,6	12,3	10,1	8,5	7,3

Vidíme, že i pro vysoké hodnoty N (hodnoty z pravého konce tabulky už nejsou příliš praktické) je poměr R_2/R_1 stále relativně vysoký. Je to proto, že N se ve vztahu (3.11) vyskytuje v přirozeném logaritmu. Vyšší hodnoty N lze dosáhnout obvodovým řešením, při použití násobného ΔV_{BE} .

5 REFERENCE S NÁSOBNÝM ΔV_{BE}

Zapojení pracuje na stejném principu jako předešlé, jedinou změnou je přidání emitorových sledovačů Q_9, Q_{10} . V zapojení je zachováno stejné proudové nastavení i úroveň výstupního napětí. Můžeme tak snadno porovnat, jaké zlepšení toto řešení přinese.

5.1 Princip

Napětí ΔV_{BE} na rezistoru R_1 je dáno nejen poměrem proudových hustot tranzistorů Q_1, Q_2 ale i poměrem proudových hustot tranzistorů Q_9, Q_{10} . Pro zapojení z obr. 9 je poměr v obou dvojicích tranzistorů 1:16. Výsledné napětí na rezistoru R_1 je pak jejich součtem:

$$\begin{aligned}\Delta V_{BE} &= \Delta V_{BE1} + \Delta V_{BE2} = V_T \ln N_1 + V_T \ln N_2 \\ \Delta V_{BE} &= V_T \ln(N_1 N_2) = V_T \ln(256) = 144 \text{ mV}\end{aligned}\quad (5.1)$$

Vidíme, že tímto způsobem dosáhneme stejné velikosti ΔV_{BE} , jako bychom v zapojení z předcházející kapitoly použili poměr proudových hustot 1:256. Což ovšem velmi nepraktická hodnota. Z Tab. 4.1 odečteme poměr $R_2/R_1 = 7,3$. To je výrazné snížení proti hodnotě 15,6 předchozího zapojení.

5.2 Šum reference s násobným ΔV_{BE}

Pro šumovou analýzu opět použijeme schématické znázornění z obr. 8.

Velikost šumového napětí v_{ni}

1) Druhý stupeň

Podle poznatku z (4.19) jeho šum můžeme zanedbat.

2) Vliv odporové zátěže prvního stupně

Vliv odporové zátěže je stejný jako v předešlém případě.

$$v_{nRA} = \frac{\sqrt{4V_T q \cdot R}}{A_1} = \frac{\sqrt{4V_T q \cdot 2 \cdot 10^5}}{15,4} = 3,7 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (5.2)$$

$$v_{nRB} = \frac{\sqrt{4V_T q \cdot 10^5}}{15,4} = 2,7 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (5.3)$$

3) Šum vstupních tranzistorů prvního stupně

Šum vstupních tranzistorů prvního stupně se na v_{ni} projeví stejným způsobem jako v předešlém případě:

$$v_{nQ1} = \sqrt{4V_T q \left(40 + \frac{V_T}{2 \cdot 2\mu} \right)} = 10,4 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (5.4)$$

$$v_{nQ2} = \sqrt{4V_T q \left(320 + \frac{V_T}{2 \cdot 4\mu} \right)} = 7,7 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (5.5)$$

4) Šum sledovače Q_9, M_{18}

Šum emitorového sledovače s proudovým zdrojem tvořeným MOS tranzistorem je

dán vstupním šumovým napětím bipolárního tranzistoru a šumovým proudem MOS tranzistoru převedeného na vstup bipolárního tranzistoru přes jeho transkonduktanci. Vstupní šum tranzistoru je Q_9 :

$$v_{nQ9} = \sqrt{4V_T q \left(40 + \frac{V_T}{2 \cdot 2\mu} \right)} = 10,4 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (5.6)$$

Nyní s pomocí rovnic (1.14),(1.15) vypočteme šumový proud tranzistoru M_{18} :

$$g_{mM18} = \sqrt{2 \cdot 2\mu \cdot 65,4 \cdot 10^{-6} \cdot \frac{4}{20}} = 7,23 \cdot 10^{-6} \text{ A/V} \quad (5.7)$$

$$i_{nM18} = \sqrt{4V_T q \cdot 7,23 \cdot 10^{-6}} = 0,35 \text{ pA}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (5.8)$$

Tento šumový proud přepočítáme na šumové napětí na bázi Q_9 vydělením transkonduktancí tranzistoru Q_9 :

$$v_{nM18} = \frac{i_{nM18}}{g_{mQ9}} = \frac{i_{nM18}}{I_C/V_T} = \frac{0,35 \text{ p}}{2\mu/V_T} = 4,6 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (5.9)$$

5) Šum sledovače Q_{10}, M_{17}

Pro šum sledovače Q_{10}, M_{17} použijeme stejný postup jako v předchozím bodě:

$$v_{nQ10} = \sqrt{4V_T q \left(320 + \frac{V_T}{2 \cdot 4\mu} \right)} = 7,7 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (5.10)$$

$$g_{mM17} = \sqrt{2 \cdot 4\mu \cdot 65,4 \cdot 10^{-6} \cdot \frac{4}{20}} = 1,02 \cdot 10^{-5} \text{ A/V} \quad (5.11)$$

$$i_{nM17} = \sqrt{4V_T q \cdot 1,02 \cdot 10^{-5}} = 0,41 \text{ pA}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (5.12)$$

$$v_{nM18} = \frac{0,41 \text{ p}}{4\mu/V_T} = 2,7 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (5.13)$$

Celková velikost v_{ni} dána nekorelovaným součtem všech příspěvků:

$$\begin{aligned} v_{ni} &= \sqrt{v_{nRA}^2 + v_{nRB}^2 + v_{nQ1}^2 + v_{nQ2}^2 + v_{nQ9}^2 + v_{nM18}^2 + v_{nQ10}^2 + v_{nM18}^2} \\ &= \sqrt{3,7^2 + 2,7^2 + 10,4^2 + 7,7^2 + 10,4^2 + 4,6^2 + 7,7^2 + 2,7^2} \\ &= 19,6 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}} \end{aligned} \quad (5.14)$$

Vidíme, že výsledná velikost v_{ni} je díky příspěvku sledovačů větší než v předchozím případě, její vliv na výstup BG reference však i přesto bude díky menšímu poměru R_2/R_1 menší.

Celkový šum BG reference s násobným ΔV_{BE}

Protože zbytek reference jsme schválně ponechali totožný, můžeme nyní s pomocí vztahů (4.6) až (4.11) vypočítat celkové šumové napětí analyzované BG reference.

$$v_{ni\ out} = v_{ni} \left(1 + \frac{97,3k + \frac{2V_T}{10\mu}}{14,4k} \right) = 159\ nV/\sqrt{Hz} \quad (5.15)$$

$$v_{n\ io} = \sqrt{8V_T q \left(320 + \frac{V_T}{20\mu} \right)} = 7,3\ nV/\sqrt{Hz} \quad (5.16)$$

$$v_{nR1\ Out} = \sqrt{4V_T q \cdot 14,4k} \left(\frac{97,3k + \frac{2V_T}{10\mu}}{14,4k} \right) = 110\ nV/\sqrt{Hz} \quad (5.17)$$

$$v_{nR2\ Out} = \sqrt{4V_T q \cdot 97,3k} = 40\ nV/\sqrt{Hz} \quad (5.18)$$

Celkový šum BG reference s násobným ΔV_{BE} je tedy:

$$v_{nBG} = \sqrt{159,1^2 + 7,3^2 + 110,2^2 + 40,3^2} = 198\ nV/\sqrt{Hz} \quad (5.19)$$

Oproti $286\ nV/\sqrt{Hz}$ reference typu diferenciální stupeň je to zlepšení o 30%. Tato hodnota navíc odpovídá simulované hodnotě $208\ nV/\sqrt{Hz}$.

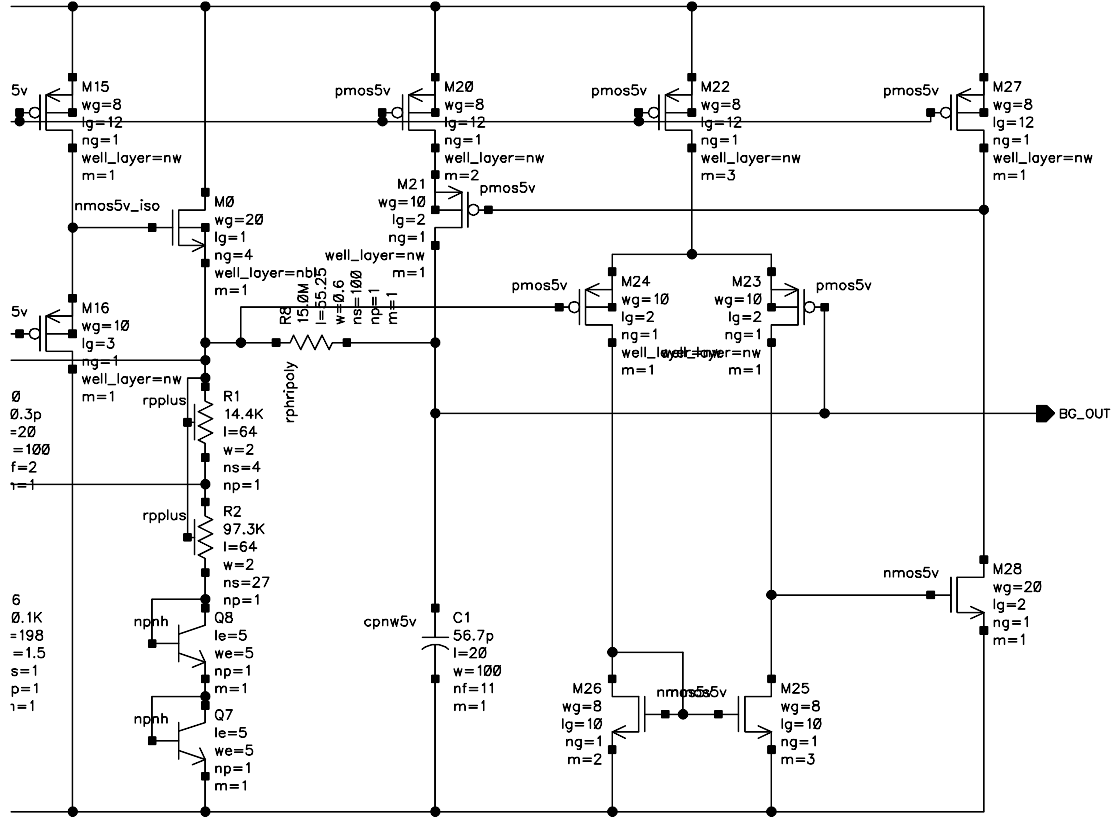
Spektrální hodnota bílého šumu je sice významnou složkou šumu celé reference, nicméně je třeba počítat i s $1/f$ šumem. Spolu s ním je pak integrální hodnota šumu v pásmu $10Hz - 100kHz$ rovna $66\mu V$. Opět, jedná se o zlepšení proti předcházející referenci, kde byla integrální hodnota šumu $95\mu V$. Stále však nedosahujeme ze zadání požadované hodnoty $15\mu V$. Můžeme se snažit snížit hodnotu bílého šumu dalším zvyšováním poměru proudových hustot (a tedy snižováním poměru R_2/R_1), požadované hodnoty tak však nedosáhneme. Řešením je použít filtraci šumu pomocí RC článku.

5.3 Reference s násobným ΔV_{BE} s RC článkem

K výstupu BG reference připojíme RC filtr s vhodně nastavenou časovou konstantou. Zvolena byla hodnota odporu $R_f = 15M\Omega$ a k ní empiricky určena velikost kondenzátoru $C_f = 60pF$ tak, aby výsledná integrální hodnota šumu byla $10\mu V$. Použitý filtr skutečně dramaticky potlačí šum, velikost bílého šumu poklesne na hodnotu stovek pikovoltů/ $\sqrt{Hz}$. Filtr nicméně degraduje dynamické vlastnosti reference. Výstupní napětí reference dosáhne finální hodnoty za jednotky μs , po připojení filtru až po přibližně $5ms$. Tento pomalý nárůst referenčního napětí je dán velkou hodnotou odporu R_f , přes který se kondenzátor C_f nabíjí jen velmi malým proudem. Aby byla BG reference použitelná i v aplikacích s odezvou v řádu desítek μs ,

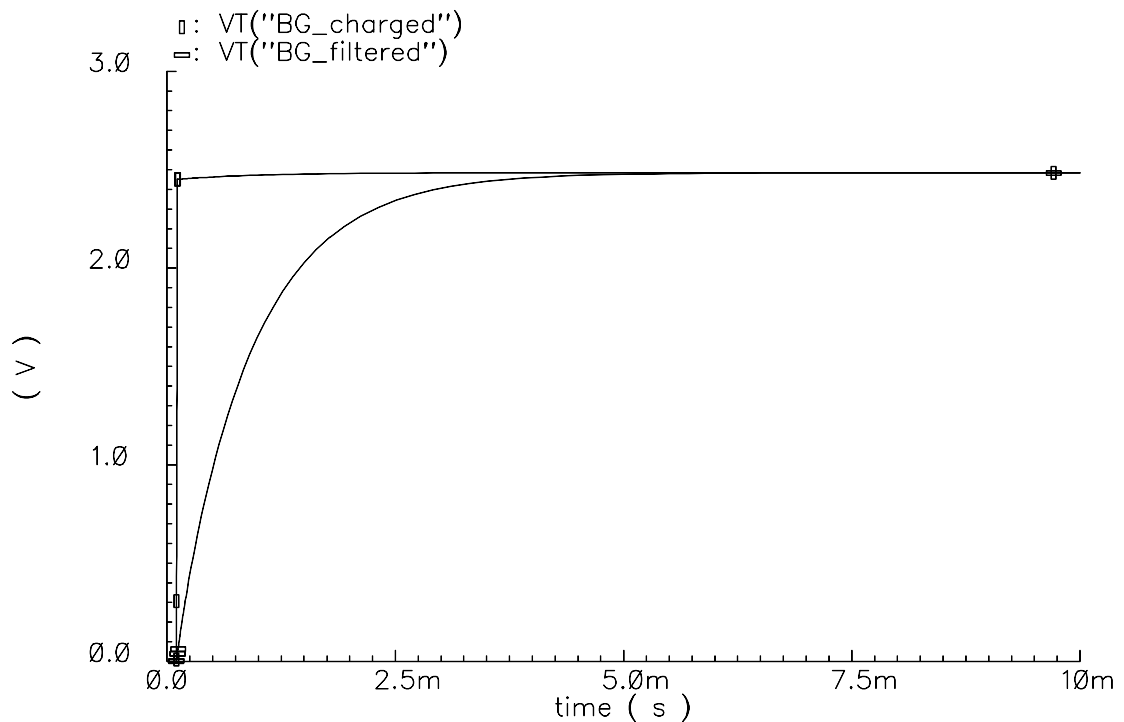
je nutné zajistit nabití kondenzátoru na potřebnou hodnotu z jiného zdroje.

Systém přednabíjení musí zajistit nabití kondenzátoru na hodnotu menší nebo rovnou BG napětí a dále neovlivňovat funkci zapojení. V našem případě je použit komparátor, který při napětí na kondenzátoru menším než je výstup BG buňky přepne proudový zdroj, který nabíjí kondenzátor. Schéma zapojení je na obr. 10.

obr. 10 - Přednabíjení C_f pomocí komparátoru

Schéma navazuje na obr. 9, je zde vidět výstupní větev BG reference s diodami Q_7, Q_8 a rezistory R_1, R_2 . Pokud je napětí na hradle tranzistoru M_{24} větší než napětí na hradle tranzistoru M_{23} , otvírá se tranzistor M_{21} a z proudového zdroje M_{20} se nabíjí kondenzátor C_1 . Poměr tranzistorů $M_{26}:M_{25} = 2:3$ zajišťuje offset komparátoru, takže kondenzátor není nabit až na úroveň bandgap napětí. Posledních $30mV$ se dobíjí proudem přes odpor RC článku, stejně jako v případě bez přednabíjení. Časové charakteristiky takového zapojení jsou na obr. 11.

obr. 11 - Srovnání systému bez a s přednabíjením

Jak vidíme na obrázku, nabíjení reference zrychlíme dostatečně. Problémem však zůstává offset komparátoru. V našem případě je přibližně 30mV . Podle zadání má ovšem být enable time měřen až pro hodnotu 10mV pod výslednou hodnotou BG napětí. Pokud se pokusíme snížit offset komparátoru pod 10mV , může vlivem rozptylu parametrů (proces, teplota) dojít k přebití kondenzátoru. Ale k vybíjení dochází opět jen přes rezistor RC článku, takže vybíjecí proud bude velmi malý a tedy ustalovací doba velká. Řešením je použít pro BG referenci takový druhý stupeň, který dokáže poskytnout dostatečně velký proud pro nabíjení filtračního kondenzátoru, zároveň však bude mít malý klidový odběr (podmínka proudové spotřeby ze zadání). Takovým zapojením může být BG reference s proudovou vazbou.

6 BG REFERENCE S PROUDOVOU VAZBOU

Možným řešením problému nabíjení externího filtračního kondenzátoru je zapojení na následující stránce.

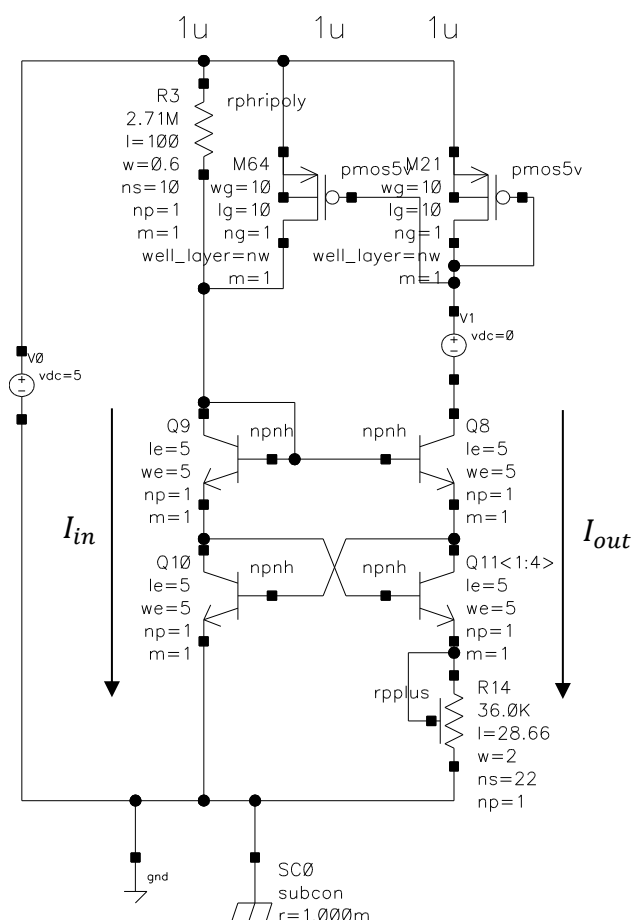
Vyjdeme ze zapojení na obr. 12. Reference se skládá z následujících částí:

- Proudový zdroj – tranzistory $Q_5 - Q_8$, rezistory R_7, R_8 , tranzistory M_{17}, M_{18} .
- Předstabilizace – tranzistory $Q_{10} - Q_{12}$, rezistory $R_{10} - R_{12}$.
- První stupeň – rezistory $R_4 - R_6$, tranzistory $Q_1 - Q_4$
- Druhý stupeň – tranzistory $M_1 - M_8$ a $M_{13} - M_{16}$
- Výstupní větev – rezistory $R_1 - R_3$, tranzistor Q_0
- Kompenzace bázevých proudů – tranzistory Q_9 a $M_{48} - M_{50}$
- Kmitočtová stabilizace – rezistor R_{13} , kapacitor C_1
- Externí filtrační kondenzátor – kapacitor C_{ext}

V této kapitole v krátkosti popíšeme princip funkce jednotlivých bloků.

6.1 Proudový zdroj

Pro nastavení BG reference je třeba jednotlivé bloky nastavit do pracovního bodu vhodným proudem (bias). Úkolem bloku proudového zdroje je tak generovat z napájecího napětí proud, většinou v jednotkách μA . Tento proud nemusí nutně být příliš přesný nebo teplotně stabilní, stačí jeho malá závislost na napájecím napětí. V zapojení je použit tzv. „americký proudový zdroj“:

obr. 13 - Americký proudový zdroj

Napětí na bázích tranzistorů Q_8, Q_9 jsou stejná, můžeme proto napsat:

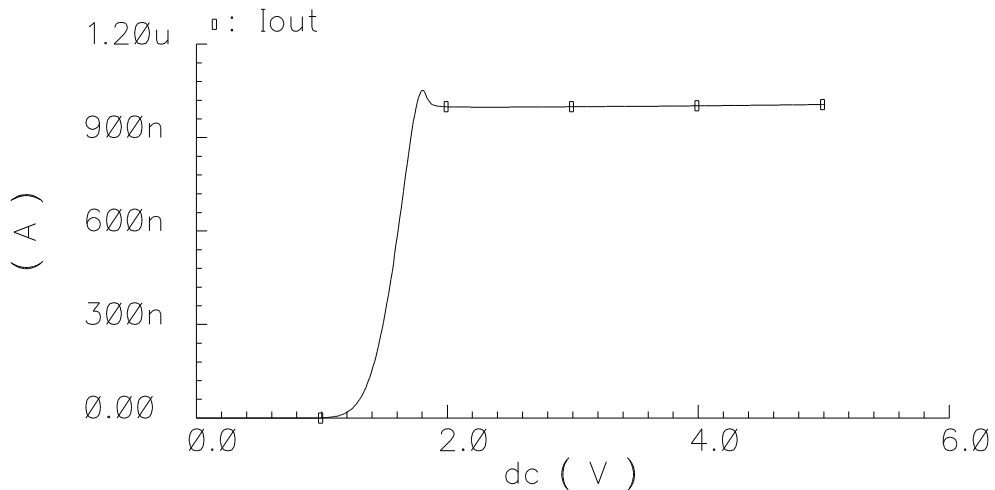
$$V_{BE9} + V_{BE11} + R_{14} \cdot I_{out} = V_{BE8} + V_{BE10} \quad (6.1)$$

$$V_T \ln \frac{I_{in}}{I_s} + V_T \ln \frac{I_{out}}{4I_s} + R_{14} \cdot I_{out} = V_T \ln \frac{I_{out}}{I_s} + V_T \ln \frac{I_{in}}{I_s} \quad (6.2)$$

kde I_{in} je proud tranzistorů Q_9, Q_{10} a I_{out} je výstupní proud tekoucí skrz R_{14}, Q_{11}, Q_8 a M_{21} . Tento proud upravíme vyjádříme jako:

$$\begin{aligned} V_T \ln \frac{I_{out}}{4I_s} + R_{14} \cdot I_{out} &= V_T \ln \frac{I_{out}}{I_s} \\ R_{14} \cdot I_{out} &= V_T \ln \left(\frac{I_{out}}{I_s} \cdot \frac{4I_s}{I_{out}} \right) \\ I_{out} &= \frac{V_T}{R_{14}} \ln 4 \end{aligned} \quad (6.3)$$

Jak vidíme, výstupní proud I_{out} nezávisí na vstupním proudu I_{in} (ten je značně závislý na hodnotě napájecího napětí). Jeho velikost je určena fyzikálními konstantami, teplotou, velikostí odporu R_{14} a násobností emitoru Q_{11} . V našem případě je $R_{14} = 36k\Omega$ a výstupní proud je tedy $I_{out} = 1\mu A$. Protože změny vstupního proudu přeci jen do jisté míry ovlivňují výstupní proud, je pomocí tranzistoru M_{64} přiveden do vstupní větve proud $1\mu A$, který pomáhá tuto závislost potlačit. Výsledná závislost proudu I_{out} na napájecím napětí je

obr. 14 - Závislost výstupu proudového zdroje na napájení

6.2 Předstabilizace

Princip je obdobný jako v kapitole 3.1. Podle obr. 12 můžeme spočítat předstabilizované napětí na emitoru tranzistoru Q_{12} . Proud $3\mu A$ vytvoří na rezistorech $R_{10} - R_{12}$ úbytek $3\mu A \cdot 300k\Omega = 0,9V$. Na diodě Q_{10} je napětí přibližně $0,65V$. Díky exponenciální převodní charakteristice bipolárního tranzistoru můžeme napětí V_{BE}

tranzistorů Q_{11}, Q_{12} považovat za stejné. Napětí pro napájení prvního stupně BG reference je tedy $0,9 + 0,65 = 1,55V$. Víme, že aby bylo napětí stabilní muselo by být násobkem $1,25V$. Předstabilizace tedy není teplotně stabilní, odstiňuje pouze vliv změn napájecího napětí na samotné jádro BG reference.

6.3 První stupeň BG reference

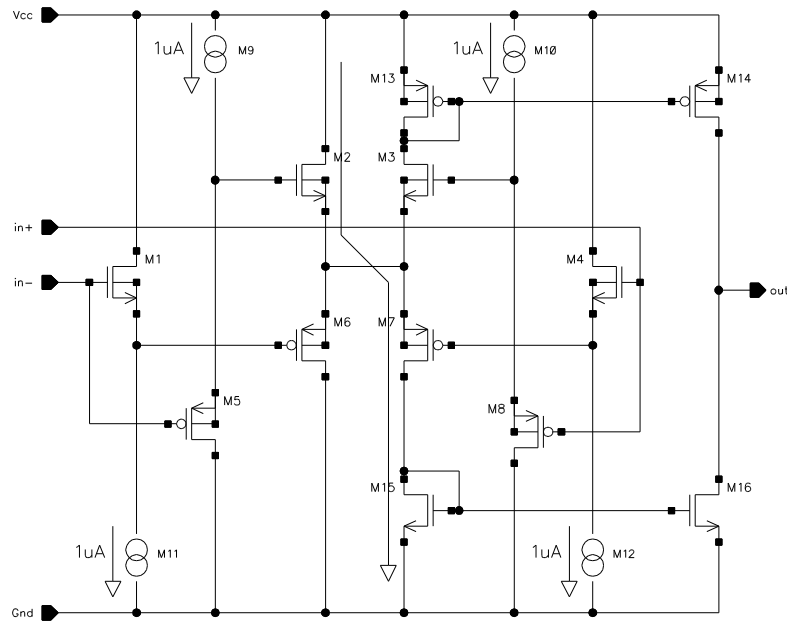
První stupeň tvoří asymetrický bipolární stupeň (Q_1, Q_2) s odporovou zátěží (R_4, R_6) a emitorové sledovače Q_3, Q_4 s příslušnými proudovými zdroji. Úkolem prvního stupně je generovat na rezistoru R_2 napětí $V_{PTAT} = V_T \ln N$. Poměr proudových hustot pro tranzistory Q_1, Q_2 je $2 \cdot 8 = 16$, pro tranzistory Q_3, Q_4 je pak $4 \cdot 7 = 28$. Podle rovnice (5.1) se poměry proudových hustot násobí, výsledné napětí na rezistoru R_2 je tedy:

$$V_{R2} = V_T \ln 16 \cdot 28 = V_T \ln 448 = 159mV \quad (6.4)$$

Rezistor R_5 slouží jako pojistka. Jádro BG reference (první stupeň a výstupní větve) je napájeno z předstabilizovaného napětí $\sim 1,5V$, kdežto druhý stupeň řídící tranzistor Q_0 je napájen z napájecího napětí. Při napájení $5V$ se tak na bázi Q_0 může objevit napětí téměř $5V$, které následně přes dělič R_1, R_2, R_3 a emitorové sledovače Q_3, Q_4 sepne tranzistory Q_1, Q_2 v saturačním režimu. Tranzistory se začínají chovat jako spínače a vstupní napětí druhého stupně už nejsou dána úbytky na rezistorech R_4, R_6 ale R_{ON} sepnutých tranzistorů. Protože má tranzistor Q_1 osminásobnou plochu oproti Q_2 , bude napětí na jeho kolektoru nižší. Tím by se ale uzavřela kladná zpětná vazba, která by udržovala výstup BG reference v nežádoucím stavu. Napěťový úbytek na rezistoru R_5 změní zpětnou vazbu na zápornou.

6.4 Druhý stupeň BG reference

Druhý stupeň plní dvě funkce. Uzavírá smyčku zpětné vazby a z jeho výstupu je nabíjen externí filtrační kondenzátor. Jádro tvoří tranzistory $M_1 - M_8$, jako proudové zdroje zdrojů sledovačů tranzistory $M_9 - M_{12}$ a tranzistory zrcadel $M_{13} - M_{16}$ tvoří výstup druhého stupně. Výstupním proudem se pak nabíjí (případně vybíjí) externí kondenzátor C_{ext} .

obr. 15 - Princip funkce 2. stupně

Nejprve odvodíme, jaký proud teče tranzistory M_2, M_3, M_6, M_7 ve vyváženém stavu, kdy napětí na vstupech druhého stupně jsou stejná. Díky proudovým zdrojům je proud tranzistorů M_1, M_4, M_5, M_8 vždy $1\mu A$. Napětí mezi invertujícím vstupem a středem druhého stupně můžeme vyjádřit dvěma způsoby:

$$V_{GS\ M1} - V_{GS\ M6} = -V_{GS\ M5} + V_{GS\ M2} \quad (6.5)$$

Pokud si uvědomíme, jaké proudy tranzistory tečou a o jaký typ tranzistoru se jedná, dostaneme:

$$V_{GSN\ 1\mu} - V_{GSP\ x} = V_{GSN\ x} - V_{GSP\ 1\mu} \quad (6.6)$$

Protože proud tranzistorů (v rovnici (3.11) označený jako x) M_2, M_6 je shodný, musí zřejmě být také $1\mu A$.

Samotný princip funkce druhého stupně je následující:

- Vycházíme z rovnovážného stavu. Necht' napětí invertujícím vstupu roste, kdežto na neinvertujícím vstupu klesá.
- Díky sourcovým sledovačům napětí na hradlech M_2, M_6 poroste, napětí na hradlech M_3, M_7 bude klesat.
- Napětí mezi hradly M_3 a M_6 se zmenšuje, tranzistory se zavírají. Napětí mezi hradly M_2 a M_7 se zvětšuje, tranzistoru se otevírají. Tranzistory M_2, M_7 začne protékat „příčný“ proud, jehož velikost není nijak odvozena od biasovací hodnoty $1\mu A$ dána hlavně rozměry tranzistorů, rozvážením celého stupně a velikostí napájecího napětí (napěťovým prostorem).
- Tento velký příčný proud je ozrcadlen zrcadlem M_{15}, M_{16} na výstup. Výstupní napětí klesá.

- Pro opačnou polaritu vstupů je funkce analogická.
- Diody M_{51}, M_{52} slouží k zachování symetrie celého stupně.

Poměr výstupních zrcadel 2:15 slouží k dalšímu zvětšení proudu, kterým je stupeň schopen nabíjet externí kondenzátor.

6.5 Výstupní větev BG reference

Ve výstupní větvi dochází ke generování teplotně stabilního napětí. Offset prvního stupně je přiveden na rezistor R_2 , kde generuje proud:

$$I_{PTAT} = \frac{V_{offset}}{R_2} = \frac{V_T \ln N}{R_2} \quad (6.7)$$

Velikostí rezistoru R_2 nastavíme proud výstupní větvi. Ten je kompromisem mezi malou spotřebou a malým šumem rezistorů (při malém proudu je velikost rezistorů, a tedy i jejich šum, velká). Tento proud způsobí na rezistorech $R_1 - R_3$ úbytek napětí, který spolu s V_{BE} tranzistoru Q_0 tvoří výstup BG reference:

$$V_{BG} = \left(1 + \frac{R_1 + R_3}{R_2}\right) V_T \ln N + V_{BE} \quad (6.8)$$

Pro teplotní stabilitu je třeba nastavit vhodně poměr $(R_1 + R_3):R_2$ tak aby platilo:

$$2 \text{ mV/K} = \left(1 + \frac{R_1 + R_3}{R_2}\right) \frac{k}{q} \ln N \quad (6.9)$$

Po dosazení dostáváme:

$$\frac{R_1 + R_3}{R_2} = 2,3 \quad (6.10)$$

Rezistor R_1 je oddělen z rezistoru R_3 (který by tak původně měl velikost $R_1 + R_3$), dojde tak ke snížení napětí na bázích tranzistorů Q_1, Q_2 a díky tomu může celé zapojení fungovat od nižšího napájecího napětí.

6.6 Kompenzace báзовých proudů

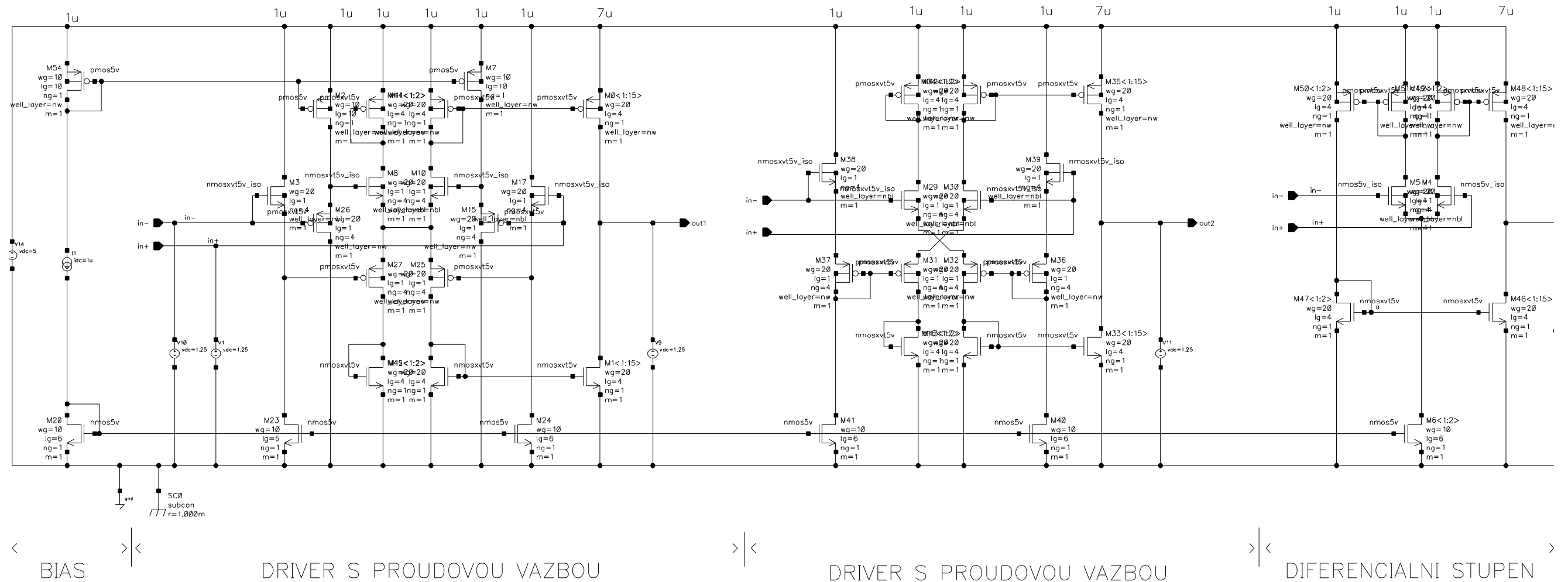
Pro správnou funkci BG reference je třeba, aby odporový dělič ve výstupní větvi nebyl zatížen. Proto musíme kompenzovat báзовé proudy tranzistorů Q_3, Q_4 . Pomocí tranzistoru Q_9 vytvoříme odpovídající báзовý proud, který následně zrcadlem $M_{48} - M_{50}$ odvedeme z bází Q_3, Q_4 . Protože sledovačem Q_4 teče čtyřnásobný proud, je i zrcadlo kompenzující jeho báзовý proud v poměru 1:4. Aby byla kompenzace co nejpřesnější, jsou tranzistory Q_3, Q_4 a Q_9 matchované v matici 3×3 . Proto není poměr tranzistorů sledovačů stejný jako poměr tranzistorů prvního stupně (1:8) ale jen 1:7, zbývající devátý tranzistor je využit ke kompenzaci báзовých proudů.

6.7 Srovnání různých typů druhého stupně

Na obr. 15 je jedna z možných konstrukcí druhého stupně BG reference. Aby lépe vynikla podstata použitého řešení, provedeme srovnání různých typů druhého stupně. Na obr. 16 jsou 3 různé konstrukce druhého stupně. První zachycuje stupeň popsáný v kapitole 6.4.

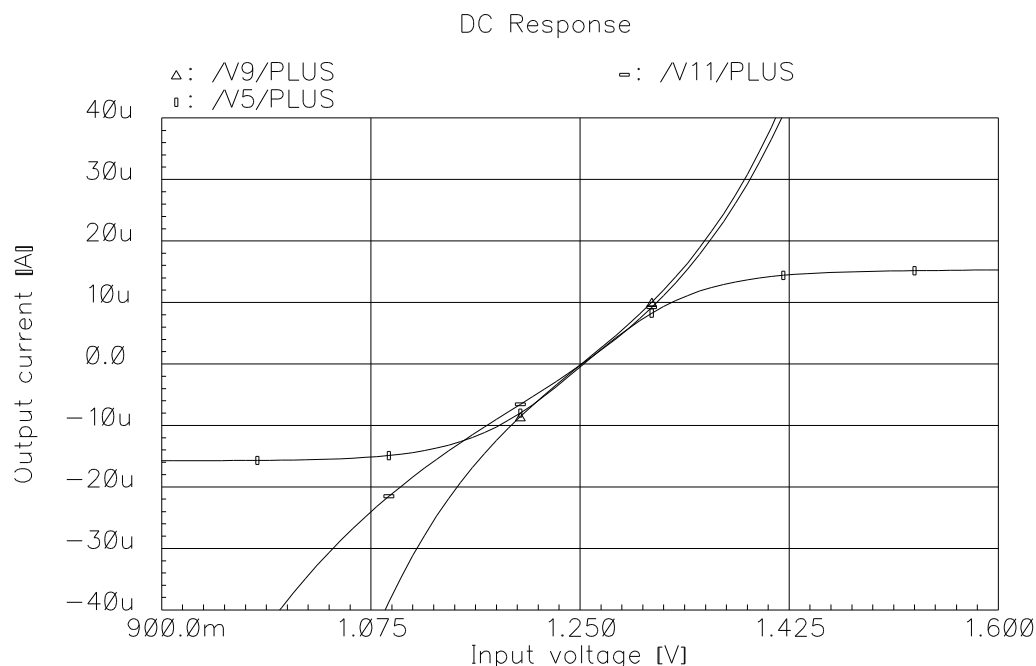
Druhá konstrukce pracuje na podobném principu jako předešlá. Jádro tvoří 4 MOS tranzistory (2 PMOS a 2 NMOS) o velkém poměru $W:L$. Ve vyváženém stavu jimi teče proud $1\mu A$. Pokud na invertujícím vstupu dojde k poklesu napětí, dojde přímo ke snížení napětí na hradle M_{29} a přes sledovač M_{38} spolu s diodou M_{37} i k poklesu napětí na hradle M_{31} . Napětí mezi hradly M_{29} , M_{32} se tak snižuje, kdežto napětí mezi hradly M_{30} , M_{31} se zvětšuje. Dochází tedy ke stejnému efektu jako u předchozí konstrukce a ke vzniku velkého příčného proudu. Ten je na výstup opět převeden zrcadlem o poměru 2:15. Obě konstrukce tak pracují se stejným proudovým nastavením.

Poslední, třetí konstrukce je obyčejný diferenciální stupeň. Snadno nahlédneme, že u tohoto zapojení je výstupní proud maximálně $\pm 15\mu A$ (úplné rozvážení diferenciálního stupně znamená proud $2\mu A$ jednou větví a $0\mu A$ druhou, na výstup převedeno zrcadlem o poměru 1:7,5).

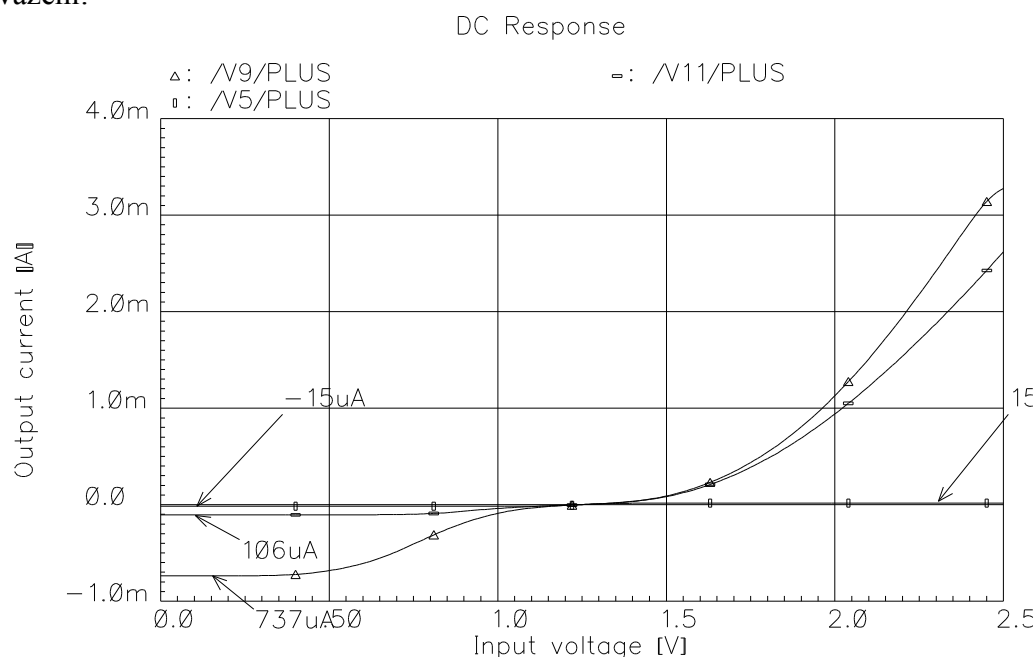
obr. 16 - Různé konstrukce druhého stupně BG reference

Na následujícím obrázku jsou znázorněny výstupní proudy jednotlivých stupňů.

obr. 17 - Výstupní proudy druhých stupňů pro malá rozvážení

Pro malé rozvážení vstupů (přibližně $\pm 60\text{mV}$) je transkonduktance všech stupňů podobná. Pro diferenciální stupeň je přímo dána vstupními NMOS tranzistory. Pro stupeň použitý ve finálním zapojení je aritmetickým průměrem transkonduktancí NMOS a PMOS tranzistorů jádra. I pro malé rozvážení je patrná proudová limitace obvyčejného diferenciálního stupně. Výhoda použité konstrukce se ukáže pro větší rozvážení:

obr. 18 - Výstupní proudy druhých stupňů pro velká rozvážení

Na obrázku obr. 18 je plně vidět výhoda použitého druhého stupně. Pro velké kladné rozvážení je výstupní proud větší než $3mA$. To je více než $200 \times$ více, oproti $15\mu A$ diferenciálního stupně. Schopnost druhého stupně dodat velký výstupní proud (pochopitelně za přijatelné klidové spotřeby) je klíčová pro rychlé nabití externího filtračního kondenzátoru a tedy dostatečně rychlý start-up reference.

7 ŠUM BG REFERENCE S PROUDOVOU VAZBOU

7.1 Šum proudového zdroje

Šumovou analýzu zapojení z obr. 12 začneme analýzou proudového zdroje. Protože podle rovnice (6.3) nezávisí výstupní proud na proudu vstupním, nebude mít šum rezistoru R_8 vliv na výstup. Vliv zbylých pěti prvků na výstup zjistíme se znalostí rovnice (6.2). Vždy uvažujeme šumový příspěvek zkoumaného prvku a ostatní považujeme za ideální. Přepočítáme tento příspěvek na výstup a nakonec všechny nekorelovaně sečteme.

Jak bylo dříve ukázáno, výstupní proud je $I_{out} = 1\mu A$. Pro vstupní proud I_{in} platí:

$$I_{in} = \frac{V_{CC} - 2V_{BE}}{R_8} + I_{out} = \frac{5 - 1,2}{2,71M} + 1\mu = 2,4\mu A \quad (7.1)$$

Šum tranzistoru Q_5

Šumový proud i_n tranzistoru Q_5 představuje proudový zdroj paralelně k tranzistoru. Šumový proud tak protéká pouze tranzistorem Q_7 (a rezistorem R_8 , to nás ale nezajímá). Rovnici (6.2) tak přepíšeme následovně:

$$V_T \ln \frac{I_{in}}{I_s} + V_T \ln \frac{I_{out}}{4I_s} + R_7 \cdot I_{out} = V_T \ln \frac{I_{out}}{I_s} + V_T \ln \frac{I_{in} + i_n}{I_s} \quad (7.2)$$

Z čehož po úpravě dostaneme:

$$I_{out} = \frac{V_T \ln 4}{R_7} + \frac{V_T}{R_7} \ln \frac{I_{in} + i_n}{I_{in}} \quad (7.3)$$

Šumový proud i_n je o tři řády menší než proudy I_{in}, I_{out} . Pokud rovnici (7.3) derivujeme podle i_n , získáme závislost výstupního proudu na (ideálně infinitezimálně) malých změnách i_n . Za tyto malé změny dosadíme šumový proud i_n a získáme tak jeho vliv na výstup:

$$\frac{dI_{out}}{di_n} = \frac{V_T}{R_7} \cdot \frac{1}{I_{in}} \cdot \frac{I_{in}}{I_{in} + i_n} = \frac{V_T}{R_7 I_{in}} \quad (7.4)$$

V součtu $I_{in} + i_n$ můžeme hodnotu šumového proudu i_n oproti I_{in} zanedbat. Pro změnu výstupního proudu tedy platí:

$$dI_{out} = \frac{V_T}{R_7 I_{in}} \cdot di_n \quad (7.5)$$

Protože proudy I_{in} a I_{out} jsou malé, můžeme zanedbat velikosti bázevých odporů a pro výpočet šumového proudu použít rovnici (1.8). Šumový proud tranzistoru Q_5 je potom $0,88 \text{ pA}/\sqrt{\text{Hz}}$. Po dosazení do (7.5) dostaneme velikost příspěvku na výstup jako:

$$i_{n Q5} = \frac{V_T}{36k \cdot 2,4\mu} \cdot 0,88p = 0,26 \text{ pA}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (7.6)$$

Šum tranzistoru Q_6

Šumový proud tranzistoru Q_6 protéká tranzistorem Q_8 a rezistorem R_7 . Rovnice (6.2) nyní vypadá takto:

$$V_T \ln \frac{I_{in}}{I_s} + V_T \ln \frac{I_{out} + i_n}{4I_s} + R_7 \cdot (I_{out} + i_n) = V_T \ln \frac{I_{out}}{I_s} + V_T \ln \frac{I_{in}}{I_s} \quad (7.7)$$

Po úpravě:

$$I_{out} + i_n = \frac{V_T}{R_7} \ln \frac{4I_{out}}{I_{out} + i_n} \quad (7.8)$$

Derivujeme výraz a dostaneme:

$$\frac{dI_{out}}{di_n} = -\frac{V_T}{R_7(I_{out} + i_n)} \quad (7.9)$$

U šumového proudu nemá smysl mluvit o orientaci, proto výsledek derivace uvažujeme v absolutní hodnotě. Opět můžeme zanedbat velikost i_n v součtu $I_{out} + i_n$ a pro změnu výstupního proudu platí:

$$dI_{out} = \frac{V_T}{R_7 I_{out}} \cdot di_n \quad (7.10)$$

Podle (1.8) určíme šumový proud tranzistoru Q_6 jako $0,57 \text{ pA}/\sqrt{\text{Hz}}$. Na výstupu se tento šum projeví následovně:

$$i_{n Q6} = \frac{V_T}{36k \cdot 1\mu} \cdot 0,57p = 0,41 \text{ pA}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (7.11)$$

Šum tranzistoru Q_7

Šumový proud tranzistoru Q_7 protéká tranzistorem Q_5 , rovnice (6.2) tedy přepíšeme:

$$V_T \ln \frac{I_{in} + i_n}{I_s} + V_T \ln \frac{I_{out}}{4I_s} + R_7 I_{out} = V_T \ln \frac{I_{out}}{I_s} + V_T \ln \frac{I_{in}}{I_s} \quad (7.12)$$

Po úpravě:

$$I_{out} = \frac{V_T}{R_7} \ln 4 + \frac{V_T}{R_7} \ln \frac{I_{in}}{I_{in} + i_n} \quad (7.13)$$

A derivaci:

$$\frac{dI_{out}}{di_n} = -\frac{V_T}{R_7(I_{in} + i_n)} \approx \frac{V_T}{R_7 I_{in}} \quad (7.14)$$

Vliv na výstup je pak:

$$dI_{out} = \frac{V_T}{R_7 I_{in}} \cdot di_n \quad (7.15)$$

Vidíme, že dostáváme stejný výsledek jako u tranzistoru Q_5 (rovnice (7.5)). Protože i kolektorový proud (a tedy i šumový proud) je stejný, je vliv na výstup stejný, tedy $0,26 \text{ pA}/\sqrt{\text{Hz}}$.

Šum tranzistoru Q_8

Šumový proud tranzistoru Q_8 protéká rezistorem R_7 a tranzistorem Q_6 . Platí tedy upravená rovnice (6.2):

$$V_T \ln \frac{I_{in}}{I_s} + V_T \ln \frac{I_{out}}{4I_s} + R_7(I_{out} + i_n) = V_T \ln \frac{(I_{out} + i_n)}{I_s} + V_T \ln \frac{I_{in}}{I_s} \quad (7.16)$$

Po úpravě:

$$I_{out} + i_n = \frac{V_T}{R_7} \ln \frac{4(I_{out} + i_n)}{I_{out}} \quad (7.17)$$

A derivaci:

$$\frac{dI_{out}}{di_n} = \frac{V_T}{R_7(I_{out} + i_n)} \approx \frac{V_T}{R_7 I_{out}} \quad (7.18)$$

Vliv na výstup je pak:

$$dI_{out} = \frac{V_T}{R_7 I_{out}} \cdot di_n \quad (7.19)$$

Obdobně jako v předchozím případě, tento výsledek je shodný s vlivem tranzistoru Q_6 . Rozdílná plocha emitorů Q_6 , Q_8 nemá vliv na velikost šumu a vliv tranzistoru Q_6 na výstup je tak stejný jako vliv tranzistoru Q_8 . Činí $0,41 \text{ pA}/\sqrt{\text{Hz}}$.

Šum rezistoru R_7

Šumový proud rezistoru R_7 se na výstup promítne přímo. Šumový proud rezistoru je s využitím rovnice (1.6):

$$i_n = \frac{v_n}{R_7} = \frac{\sqrt{4kTR_7}}{R_7} = 0,68 \text{ pA}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (7.20)$$

Celkový šum proudového zdroje

Celkový šum vypočteme jako nekorelovaný součet jednotlivých příspěvků:

$$i_n = \sqrt{0,26^2 + 0,41^2 + 0,26^2 + 0,41^2 + 0,68^2} = 0,97 \text{ pA}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (7.21)$$

Takto vypočtená velikost šumového proudu proudového zdroje velmi dobře souhlasí se simulovanou hodnotou $0,99 \text{ pA}/\sqrt{\text{Hz}}$.

7.2 Šum výsledného druhého stupně

Pro výpočet vstupního šumového napětí druhého stupně (obr. 15) nejprve určíme šumové proudy tranzistorů $M_1 - M_8$ a tranzistorů $M_9 - M_{12}$. Šum proudového zdroje neuvažujeme, projeví se jako navzájem korelované složky pro oba vstupy stupně a tedy se navzájem odečtou. Nekorelovaný součet všech šumových příspěvků poté převedeme pomocí transkonduktance stupně na vstupní šumové napětí.

Tranzistory $M_1 - M_8$ mají rozměry 80:1 a drainový proud $1\mu\text{A}$, pracují tak ve slabé inverzi. S pomocí rovnic (1.16) a (1.14) dostáváme:

$$g_{m \text{ NMOS}} = \frac{1\mu}{1,6V_T} = 2,4 \cdot 10^{-5} \text{ A/V} \quad (7.22)$$

$$g_{m \text{ PMOS}} = \frac{1\mu}{1,65V_T} = 2,5 \cdot 10^{-5} \text{ A/V} \quad (7.23)$$

$$i_{n \text{ NMOS}} = \sqrt{4V_T q \cdot 2,4 \cdot 10^{-5}} = 0,63 \text{ pA}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (7.24)$$

$$i_{n \text{ PMOS}} = \sqrt{4V_T q \cdot 2,5 \cdot 10^{-5}} = 0,65 \text{ pA}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (7.25)$$

Tranzistory $M_9 - M_{12}$ mají rozměry 10:10 pro PMOSy a 10:6 pro NMOSy. Opět jimi protéká proud $1\mu\text{A}$ a pracují tedy v silné inverzi. S pomocí rovnic (1.15) a (1.16) dostáváme:

$$g_{m \text{ NMOS}} = \sqrt{2 \cdot 1\mu \cdot 75,6 \cdot 10^{-6} \frac{10}{6}} = 1,6 \cdot 10^{-5} \text{ A/V} \quad (7.26)$$

$$g_{m \text{ PMOS}} = \sqrt{2 \cdot 1\mu \cdot 18,5 \cdot 10^{-6} \frac{10}{10}} = 6,1 \cdot 10^{-6} \text{ A/V} \quad (7.27)$$

$$i_{n \text{ NMOS}} = \sqrt{4V_T q \cdot 1,6 \cdot 10^{-5}} = 0,52 \text{ pA}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (7.28)$$

$$i_{n \text{ PMOS}} = \sqrt{4V_T q \cdot 6,1 \cdot 10^{-6}} = 0,32 \text{ pA}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (7.29)$$

Celkový šumový proud je pak:

$$i_n = \sqrt{4 \cdot 0,63^2 + 4 \cdot 0,65^2 + 2 \cdot 0,52^2 + 2 \cdot 0,32^2} = 2,0 \text{ pA}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (7.30)$$

Transkonduktance druhého stupně je dána průměrem transkonduktancí NMOS a PMOS tranzistorů jádra. Z rovnic (7.22) a (7.23) je průměrná hodnota $2,45 \cdot 10^{-5} \text{ A/V}$. Vstupní šumové napětí je tedy:

$$v_n = \frac{i_n}{g_m} = \frac{2,0 \text{ p}}{2,45 \cdot 10^{-5}} = 82 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (7.31)$$

Takto vypočtená hodnota je poněkud vyšší, než simulovaných $60 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}}$. Je to dáno jednak přibližným stanovením technologických konstant K_p a n , hlavně pak ale plynulým přechodem mezi silnou a slabou inverzí. Vlastnosti tranzistorů jádra jsou částečně ovlivněny vztahy pro silnou inverzi. S přihlédnutím k této skutečnosti je shoda simulace s výpočtem dostatečná.

7.3 Celkový šum BG reference s proudovou vazbou

Celkový šum zapojení z obr. 12 nyní můžeme určit obdobně jako v kapitole 5.2. Opět použijeme schématické znázornění z obr. 8. Pro výpočet šumového napětí v_{ni} použijeme vstupní šumové napětí druhého stupně vypočtené v předchozí kapitole. Dále zohledníme šumové příspěvky, které do zapojení zanáší kompenzace báзовých proudů.

Šum v_{ni}

1) Druhý stupeň OPAMP

Šumové napětí druhého stupně je podělené zesílením prvního stupně. Zisk prvního stupně určíme jako podíl napětí na odporové zátěži a teplotního napětí V_T . Úbytek na rezistorech je 264 mV , zisk je $264 \text{ mV}/V_T = 10$. Příspěvek druhého stupně k v_{ni} je tedy:

$$v_{n2i} = \frac{v_{n2}}{A_1} = \frac{82 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}}}{10} = 8,2 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (7.32)$$

2) Vliv odporové zátěže prvního stupně

Šumové napětí rezistorů podělíme ziskem prvního stupně:

$$v_{nRA} = \frac{\sqrt{4V_T q \cdot R}}{A_1} = \frac{\sqrt{4V_T q \cdot 275 \cdot 10^3}}{10} = 6,8 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (7.33)$$

$$v_{nRB} = \frac{\sqrt{4V_T q \cdot 55 \cdot 10^3}}{10} = 3,0 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (7.34)$$

3) Šum vstupních tranzistorů prvního stupně

Šum vstupních tranzistorů spočítáme přímo podle rovnice (1.12):

$$v_{nQ1} = \sqrt{4V_T q \left(40 + \frac{V_T}{2 \cdot 1,2\mu} \right)} = 13,5 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (7.35)$$

$$v_{nQ2} = \sqrt{4V_T q \left(230 + \frac{V_T}{2 \cdot 4,8\mu} \right)} = 7,1 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (7.36)$$

4) Šum sledovače Q_4, M_{22}

Šum sledovače Q_4, M_{22} určíme například tak, že vypočteme šumové proudy jednotlivých tranzistorů a jejich nekorelovaný součet převedeme s pomocí transkonduktance Q_4 na příspěvek šumového napětí k v_{ni} . Zjistíme šumový proud M_{22} :

$$g_{mM22} = \sqrt{2 \cdot 4\mu \cdot 15,8 \cdot 10^{-6} \frac{10}{10}} = 1,12 \cdot 10^{-5} \text{ A/V} \quad (7.37)$$

$$i_{nM22} = \sqrt{4V_T q \cdot 1,12 \cdot 10^{-5}} = 0,43 \text{ pA}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (7.38)$$

Šumový proud (s uvažováním bázevého odporu) a transkonduktance tranzistoru Q_4 jsou:

$$i_{nQ4} = \sqrt{2qI_C \cdot \left(1 + \frac{2I_C r_b}{V_T} \right)} = \sqrt{2q \cdot 4\mu \cdot \left(1 + \frac{2 \cdot 4\mu \cdot 320}{V_T} \right)}$$

$$i_{nQ4} = 1,19 \text{ pA}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (7.39)$$

$$g_{mQ4} = \frac{4\mu}{V_T} = 1,54 \cdot 10^{-4} \text{ A/V} \quad (7.40)$$

Součet obou šumových proudů je $\sqrt{0,43^2 + 1,19^2} = 1,3 \text{ pA}/\sqrt{\text{Hz}}$. Příspěvek sledovače je:

$$v_{nsl1} = \frac{1,3 \text{ pA}/\sqrt{\text{Hz}}}{1,54 \cdot 10^{-4}} = 8,4 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (7.41)$$

5) Šum sledovače Q_3, M_{21}

Pro výpočet šumu použijeme stejný postup jako v předchozím bodě.

$$g_{mM21} = \sqrt{2 \cdot 1\mu \cdot 15,8 \cdot 10^{-6} \frac{10}{10}} = 5,62 \cdot 10^{-6} \text{ A/V} \quad (7.42)$$

$$i_{nM21} = \sqrt{4V_T q \cdot 5,62 \cdot 10^{-6}} = 0,31 \text{ pA}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (7.43)$$

$$i_{nQ3} = \sqrt{2q \cdot 1\mu \cdot \left(1 + \frac{2 \cdot 1\mu \cdot 80}{V_T}\right)} = 0,57 \text{ pA}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (7.44)$$

$$g_{mQ3} = \frac{1\mu}{V_T} = 3,85 \cdot 10^{-5} \text{ A/V} \quad (7.45)$$

Celkový šumový proud je $\sqrt{0,31^2 + 0,57^2} = 0,65 \text{ pA}/\sqrt{\text{Hz}}$. Příspěvek šumu k v_{ni} je pak:

$$v_{nsl2} = \frac{0,65 \text{ pA}/\sqrt{\text{Hz}}}{3,85 \cdot 10^{-5}} = 16,9 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (7.46)$$

6) Celkové šumové napětí v_{ni}

Celková velikost šumového napětí v_{ni} je dána nekorelovaným součtem všech dílčích příspěvků:

$$\begin{aligned} v_{ni} &= \sqrt{v_{n2i}^2 + v_{nRA}^2 + v_{nRB}^2 + v_{nQ1}^2 + v_{nQ2}^2 + v_{nsl1}^2 + v_{nsl2}^2} \\ &= \sqrt{8,2^2 + 6,8^2 + 3,0^2 + 13,5^2 + 7,1^2 + 8,4^2 + 16,9^2} \\ &= 26,7 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}} \end{aligned} \quad (7.47)$$

Šum kompenzace báze proudů

Tranzistory M_{49} , M_{50} poskytují kompenzační proudy pro Q_3 , Q_4 . Tyto proudy jsou rovněž zatíženy šumem. Pro jeho výpočet potřebujeme znát hodnotu β tranzistoru Q_9 . Ze simulace je rovna 13,73. Protože emitorový proud je $1\mu\text{A}$, je báze proud $1\mu/13,73 = 72,8\text{nA}$. Tomu podle rovnice (1.9) odpovídá šumový proud:

$$i_{nbáze} = \sqrt{2q \cdot 72,8\text{nA}} = 153 \text{ fA}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (7.48)$$

Což je ve shodě se simulovanou hodnotou $161 \text{ fA}/\sqrt{\text{Hz}}$. Drainový proud tranzistorů zrcadla $72,8\text{nA}$ zajistí slabou inverzi. Kombinací rovnic (1.14) a (1.16) získáme následující vztah pro výpočet šumu MOS tranzistoru ve slabé inverzi:

$$i_{nMOS} = \sqrt{\frac{4}{n} q I_D} = \sqrt{\frac{4}{1,76} q \cdot 72,8\text{nA}} = 163 \text{ fA}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (7.49)$$

Pro výstupní šumový proud i_{no} proudového zrcadla o poměru p , vstupním šumovém proudu i_{ni} a šumovém proudu jednotlivých tranzistorů zrcadla i_n platí:

$$i_{no} = p \sqrt{i_{ni}^2 + i_n^2 \left(1 + \frac{1}{p}\right)} \quad (7.50)$$

Proud tranzistorem M_{50} tedy obsahuje šum o hodnotě:

$$i_{nM50} = 1 \cdot \sqrt{i_{nbáze}^2 + i_{nMOS}^2 \left(1 + \frac{1}{1}\right)} = 0,277 \text{ pA}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (7.51)$$

Proud tranzistorem M_{49} následně obsahuje šum:

$$i_{nM49} = 4,28 \cdot \sqrt{i_{nbáze}^2 + i_{nMOS}^2 \left(1 + \frac{1}{4,28}\right)} = 1,02 \text{ pA}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (7.52)$$

Tyto proudy tečou do děliče výstupní větve, kde vytváří úbytku napětí. Protože ale zpětná vazba systému udržuje na rezistoru R_2 konstantní napětí, je proud rezistorem R_2 neměnný. Šumový proud z tranzistoru M_{50} tak vytváří šumové napětí jen na sériové kombinaci $R_1 + Q_0$:

$$v_{nk1} = i_{nM50} \cdot \left(R_1 + \frac{I_o}{V_T}\right) = 0,277 \text{ p} \cdot \left(5,98 \text{ k} + \frac{V_T}{6\mu}\right) = 2,9 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (7.53)$$

Šumový proud z tranzistoru M_{49} oproti tomu teče pouze do rezistoru R_3 :

$$v_{nk2} = i_{nM49} \cdot R_3 = 1,02 \text{ p} \cdot 62,8 \text{ k} = 64,1 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (7.54)$$

Celkový šum BG reference s proudovou zpětnou vazbou

S přihlédnutím k rozdělení rezistoru R_3 na R_3 a R_1 můžeme opět použít (modifikované) rovnice (4.6) až (4.11). Vliv v_{ni} na výstup BG reference je:

$$\begin{aligned} v_{ni \text{ out}} &= v_{ni} \left(1 + \frac{R_1 + R_3 + \frac{V_T}{I_o}}{R_2}\right) \\ v_{ni \text{ out}} &= v_{ni} \left(1 + \frac{5,98 \text{ k} + 62,8 \text{ k} + \frac{V_T}{6\mu}}{29,9 \text{ k}}\right) = 92,0 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}} \end{aligned} \quad (7.55)$$

Šum výstupního tranzistoru Q_0 je:

$$v_{nio} = \sqrt{4V_T q \left(320 + \frac{V_T}{6\mu}\right)} = 8,8 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (7.56)$$

Šum rezistoru R_1 se na výstup přenáší přímo:

$$v_{nR1 \text{ out}} = \sqrt{4V_T q \cdot 5,98 \text{ k}} = 10,0 \text{ nV}/\sqrt{\text{Hz}} \quad (7.57)$$

Šum rezistoru R_2 se na výstup přenáší následovně:

$$v_{nR2\ Out} = \sqrt{4V_T q \cdot 29,9k} \cdot \left(\frac{5,98k + 62,8k + \frac{V_T}{6\mu}}{29,9k} \right) = 54,6\ nV/\sqrt{Hz} \quad (7.58)$$

Šum rezistoru R_3 se na výstup opět přenáší přímo:

$$v_{nR3\ Out} = \sqrt{4V_T q \cdot 62,8k} = 32,3\ nV/\sqrt{Hz} \quad (7.59)$$

Výsledný šum BG reference získáme nekorelovaným součtem výsledků rovnic (7.53) až (3.11):

$$\begin{aligned} v_n &= \sqrt{v_{nk1}^2 + v_{nk2}^2 + v_{ni\ Out}^2 + v_{nio}^2 + v_{nR1\ Out}^2 + v_{nR2\ Out}^2 + v_{nR3\ Out}^2} \\ v_n &= \sqrt{2,9^2 + 61,4^2 + 92,0^2 + 8,8^2 + 10,0^2 + 54,6^2 + 32,3^2} \\ v_n &= 129,5\ nV/\sqrt{Hz} \end{aligned} \quad (7.60)$$

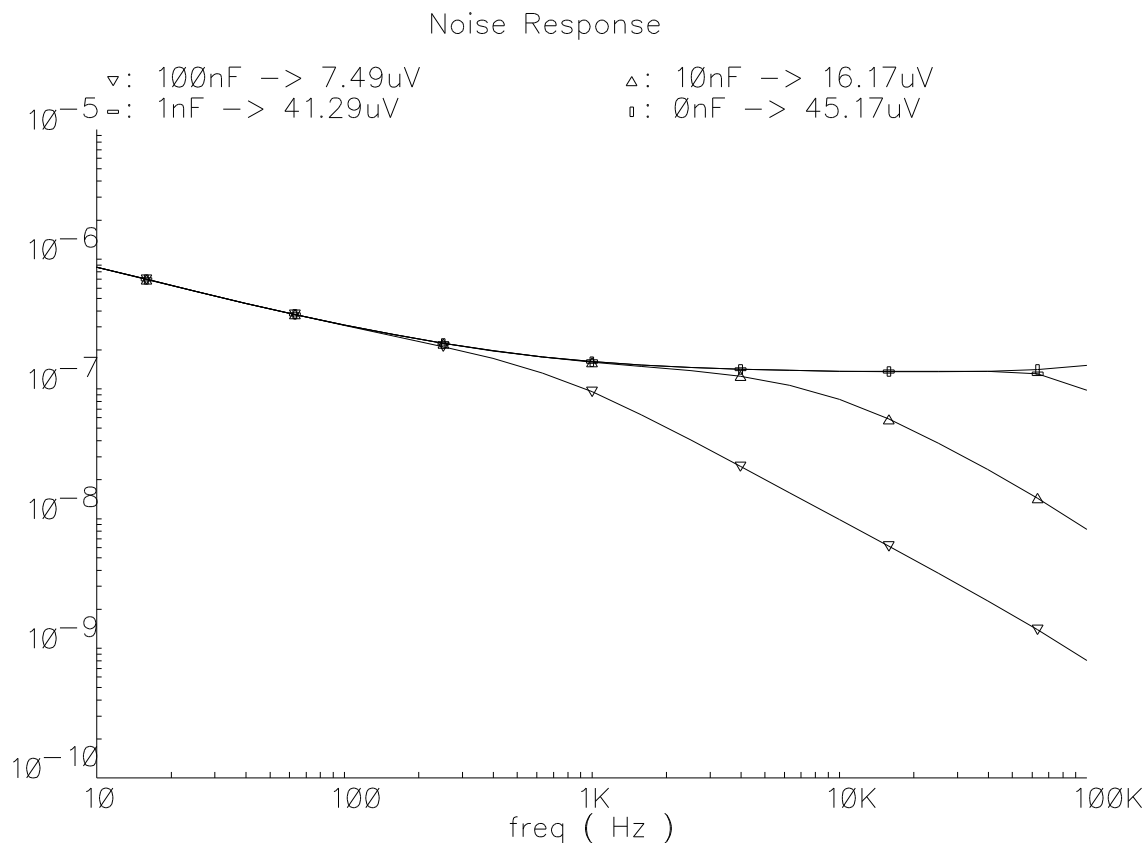
Takto vypočtené šumové napětí je ve velmi dobré shodě se simulovanou hodnotou $136\ nV/\sqrt{Hz}$. Hodnota integrálního šumu se pochopitelně neblíží požadované hodnotě $15\mu V$. Jak nízká by musela být úroveň bílého šumu, aby bylo možno splnit požadavky zadání bez filtrace, zjistíme za pomoci rovnice (3.11). Uvažujme lomovou frekvenci $1/f$ šumu 1kHz:

$$v_{n\ MAX} = \frac{V_n}{\sqrt{f_2 + f_k \ln \frac{f_2}{f_1}}} = \frac{15\mu V}{\sqrt{100k + 1k \cdot \ln \frac{100k}{10}}} = 45,4\ nV/\sqrt{Hz} \quad (7.61)$$

Ze zkušeností s předcházejících kapitol můžeme takovou hodnotu prohlásit za prakticky nedosažitelnou. Pro dosažení potřebného poměru proudových hustot by bylo zapotřebí několik stupňů pro generování ΔV_{BE} , což by zvýšilo proudovou spotřebu.

8 OPTIMALIZACE NAVRŽENÉHO ZAPOJENÍ

V minulé kapitole jsme uvažovali jen úroveň bílého šumu zapojení. Pokud použijeme filtraci externím kondenzátorem, vzniklý RC filtr potlačí šum nad svým lomovým kmitočtem. Vliv externího kondenzátoru o různých hodnotách kapacity je zachycen na následujícím obrázku:

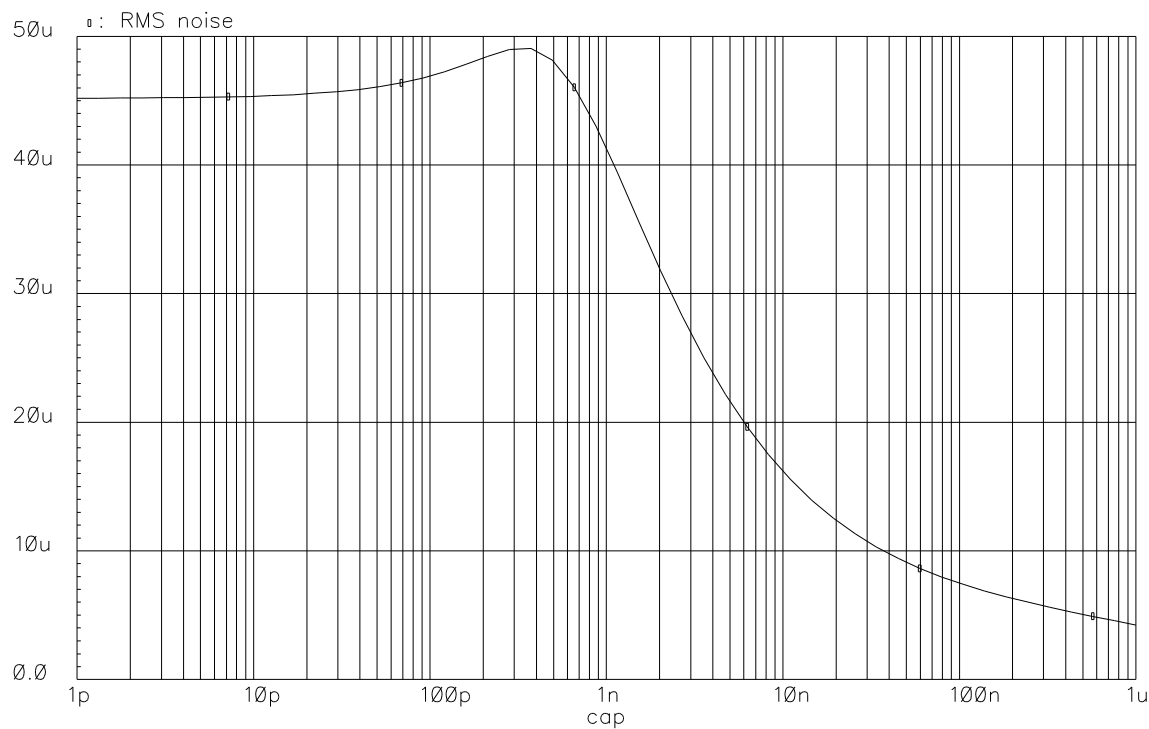

obr. 19 - Vliv ext. filtračního kondenzátoru na šum zapojení

Pro velikosti kondenzátorů splňující podmínku zadání (šum BG reference menší než $15\mu V$) je lomový kmitočet vzniklého filtru na tak nízkých kmitočtech, že téměř úplně odstraní oblast bílého šumu. To je důležité zjištění. Víme tak, že není třeba optimalizovat šumové vlastnosti zapojení, ale stačí se zaměřit na nastavení filtru a nabíjení kondenzátoru.

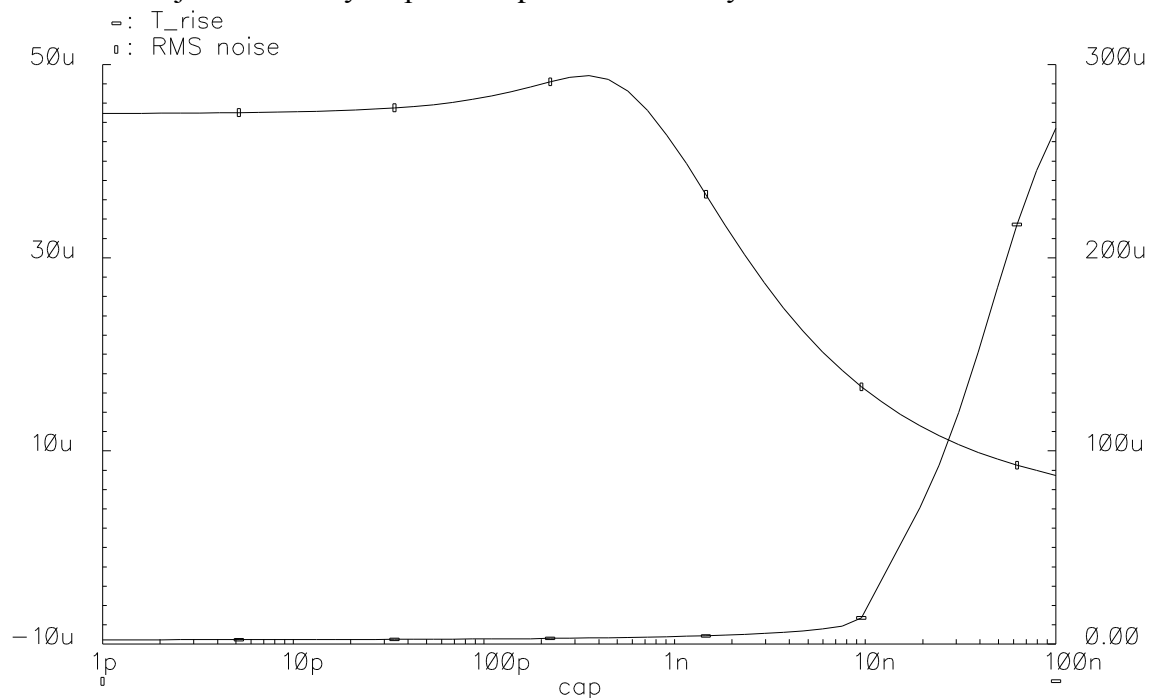
Určení vhodné velikosti externího kondenzátoru je kompromisem mezi nízkou hodnotou šumu a dlouhým startovacím časem. Z následujícího grafu určíme vhodnou velikost filtračního kondenzátoru:

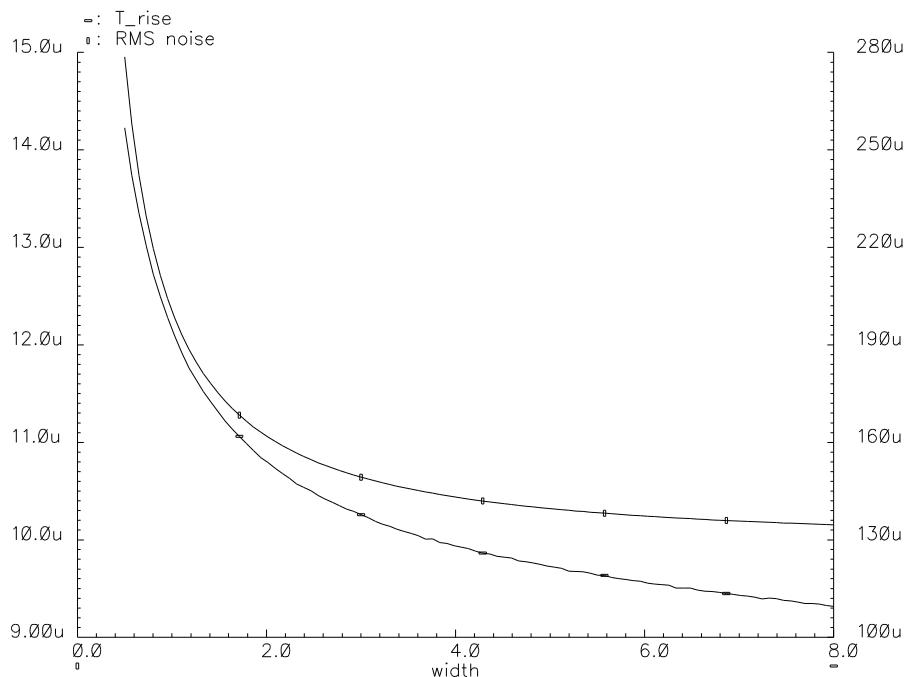
obr. 20 - Výstupní šum reference v závislosti na filtračním kondenzátoru

Pro dosažení zadané hodnoty šumu postačí kondenzátor o velikosti $20nF$. Po přidání rezervy zvolíme z řady E6 hodnotu $33nF$. Jak je vidět z obr. 21, takovýto kondenzátor je navíc druhý stupeň schopen dostatečně rychle nabít.

obr. 21 - Šum a startovací doba jako protichůdné veličiny

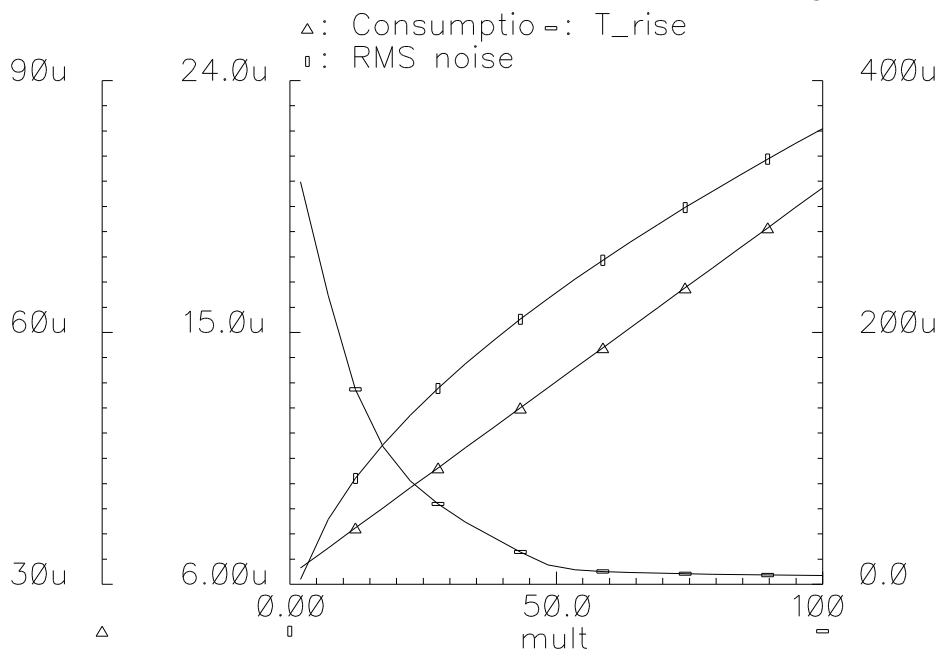
Dále je pro optimalizaci vhodné zjistit vliv šířky tranzistorů $M_1 - M_8$ na chování reference:

obr. 22 - Vliv šířky $M_1 - M_8$ na vlastnosti BG reference

Ukazuje se, že s rostoucí šířkou tranzistorů „jádra“ reference klesá jak velikost šumového napětí, tak startovací doba. Limitujícím faktorem je zde pouze plocha výsledného návrhu. Zároveň však vidíme, že pro šířku tranzistorů větší než $80\mu m$ již nedochází k tak výraznému zlepšení parametrů, aby ospravedlnilo nárůst plochy.

Druhým faktorem je vliv poměru výstupních zrcadel M_{11}, M_{12} a M_{13}, M_{14} .

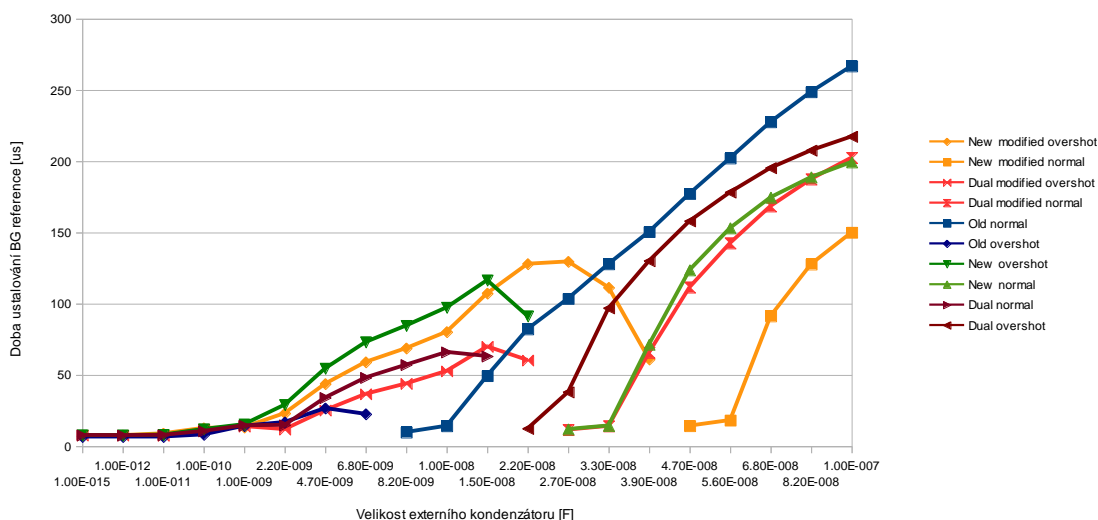

obr. 23 - Vliv poměru výstupních zrcadel druhého stupně na vlastnosti BG reference

S rostoucím poměrem zrcadel podle očekávání roste proudová spotřeba a klesá startovací doba reference. Rovněž roste celkový šum zapojení. Kvůli omezení proudovou spotřebou není možné použít poměr příliš větší než původní 2:15.

Pro výsledné zapojení byl použit další způsob, jak zvýšit proud nabíjející externí kondenzátor při zachování nízké proudové spotřeby. Řešením je topologická úprava druhého stupně, kde k proudovým zdrojům $M_9 - M_{12}$ paralelně přidáme další proudové zdroje, tentokrát ovšem ne konstantní, ale odvozené od proudů tranzistorů M_{13} a M_{16} . Pokud není druhý stupeň rozvážen, jsou tyto přidané proudy malé ($80nA$), při rozvážení však mnohonásobně narostou. Tato úprava je zachycena na obr. 25.

S přihlédnutím ke skutečnostem zachycených na obr. 21 až obr. 23 byla BG reference simulována s několika navrženými typy druhého stupně. Ukázalo se, že kvůli nabíjení externího kondenzátoru proudy v řádu mA dochází při malých velikostech C_{ext} k jeho přebití a překmitu výstupního napětí BG reference. Velikost kondenzátoru, pro kterou již nedochází k překmitu, je v následujícím grafu znázorněna nespojitostí křivek.

obr. 24 - Ustalovací doby pro různé varianty druhého stupně

Jako nejlepší byla zvolena varianta znázorněná červenou barvou, označená jako Dual modified. Její lokální optimum leží v námi zvolené oblasti 27 až $33nF$. Navíc až pro hodnotu $39nF$ je ustalovací doba menší než $100\mu s$. Protože komerčně dostupné kondenzátory se pro dané kapacity vyrábí s přesností $\pm 10\%$, byly ustalovací doby zvoleného zapojení odsimulovány i s danou tolerancí kapacity kondenzátoru.

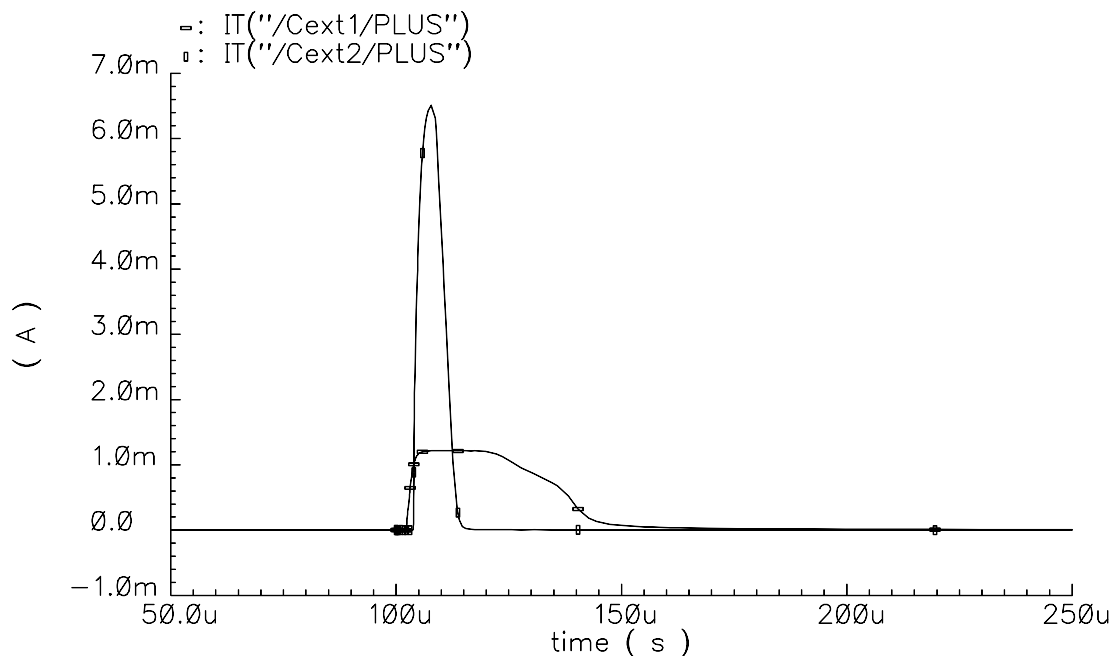
Tab. 8.1 – Ustalovací doba BG reference

$C_{ext} [nF]$	27 – 10%	27	27 + 10%	33 – 10%	33	33 + 10%
$T_{start} [\mu s]$	42	11,6	12,5	12,5	14,2	41,4

Pokud je použit externí kondenzátor doporučené kapacity, je startovací doba BG reference menší než $50\mu s$. Výsledné schéma je na následujícím obrázku:

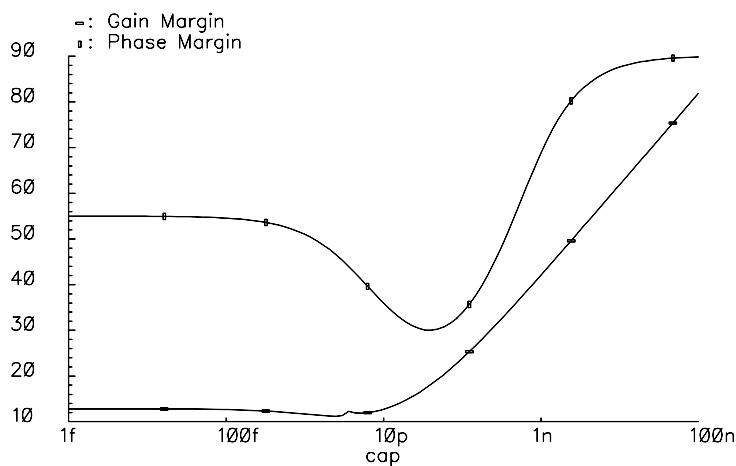

Srovnání zapojení před optimalizací a po optimalizaci můžeme vidět na obr. 26, který zachycuje proud nabíjející externí kondenzátor. K zapnutí reference dojde v čase $t = 100\mu s$. Kapacita kondenzátoru je $C_{ext} = 33nF$.

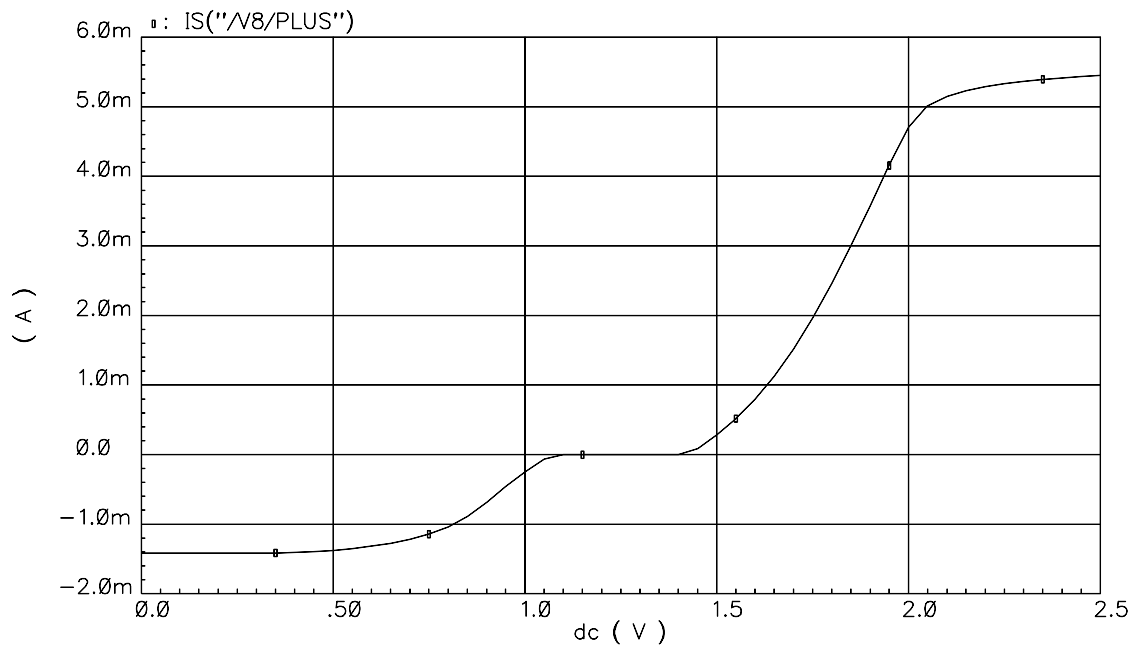
obr. 26 - Proud nabíjející externí kondenzátor

Důležitým požadavkem je stabilita reference. Podle zadání má být zapojení stabilní pro $C_{ext} \geq 1nF$. Pro malé hodnoty C_{ext} zajistí stabilitu sériová kombinace C_{13}, R_1 . Stabilitu zapojení pro široký rozsah hodnot externího kondenzátoru zachycuje následující obrázek:

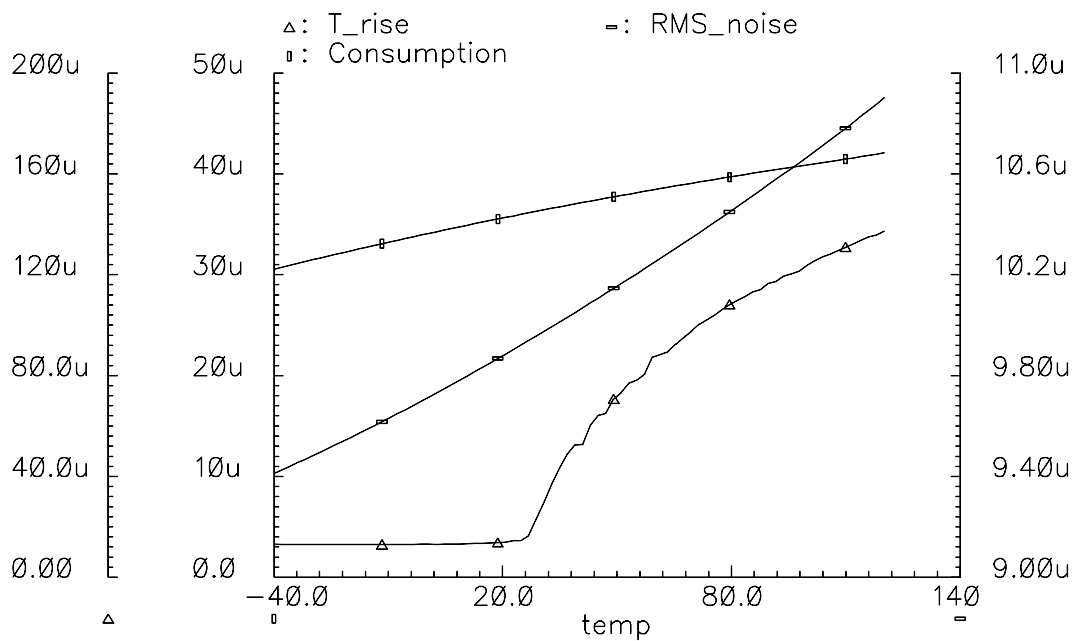

obr. 27 - Stabilita výsledného zapojení

Podmínka fázové bezpečnosti $> 30^\circ$ je splněna pro celý rozsah, zapojení je tedy stabilní i bez připojeného externího kondenzátoru. Pro typickou hodnotu $C_{ext} = 33nF$ je fázová bezpečnost 87° .

Zbývá vyšetřit, zda je spotřeba zapojení menší než $50\mu A$. Protože proudová spotřeba značně narůstá s teplotou, provedeme simulaci pro celý teplotní rozsah $-40^\circ C$ až $120^\circ C$:

obr. 28 - Teplotní závislost vlastností BG reference

Podmínky zadání jsou splněny v celém teplotním rozsahu.

9 ZÁVĚR

Předložená diplomová práce popisuje šumové obvody používaných pro generování referenčního napětí. Obsahuje šumovou analýzu Brokawovy BG reference a BG reference typu diferenciální stupeň. U zvolených zapojení uvádí velikost jednotlivých šumových příspěvků a předkládá možnosti jejich minimalizace. Systematickým způsobem je postupováno od jednodušších schémat až k finálnímu zapojení.

Integrovaný šum v pásmu $10\text{Hz} - 100\text{kHz}$ je u jednotlivých zapojení následující:

Tab. 9.1 – Šumové napětí jednotlivých analyzovaných zapojení

Zapojení	Velikost šumu [μV]
Brokawova reference	88,2
Reference typu diferenciální stupeň	95,4
Reference s násobným ΔV_{BE}	66,3
Konečné řešení	9,9

Následně byla provedena optimalizace zvolené BG reference. Parametry výsledného zapojení spolu se zadáním jsou v následující tabulce:

Tab. 9.2 – Porovnání zadáných a dosažených hodnot

Zadání	Výsledek (typické hodnoty)
Spotřeba $< 50\mu\text{A}$	$36\mu\text{A}$
Šumové napětí $< 15\mu\text{V}$	$9,9\mu\text{V}$
$C_{ext} < 100\text{nF}$	$C_{ext} = 33\text{nF}$
Enable time $< 200\mu\text{s}$	$14,2\mu\text{s}$
Fázová bezpečnost $> 30^\circ$	65°

Výsledkem práce je schéma band-gap reference s proudovou vazbou využívající externího filtračního kondenzátoru, které splňuje zadání. Zároveň je výsledkem i zjištění, že při použití filtrace nehrají šumové vlastnosti samotné reference příliš velkou roli. Použité řešení je funkční, v praxi se nicméně používají řešení jiná. Největším přínosem práce je tak zachycení různých přístupů při šumové analýze obvodů.

LITERATURA

- [1] Dostál Jiří, Operační zesilovače, Praha : BEN – technická literatura, 2005, ISBN: 80-7300-049-0
- [2] KNOP, J. *Nízkošumový referenční zdroj typu bandgap*. Brno: Vysoké učení technické v Brně, Fakulta elektrotechniky a komunikačních technologií, 2008. 59 s. Vedoucí diplomové práce Ing Roman Prokop
- [3] Amplifier Technique for Combining Low Noise, Precision and High Speed Performance, IEEE JOURNAL OF SOLID STATE CIRCUITS, VOL.SC-16, NO.6, DECEMBER 1981
- [4] D-C Amplifier Noise Revisited, Analogue Dialogue 18-1, 1984

SEZNAM SYMBOLŮ, VELIČIN A ZKRATEK

BG	band-gap
V_n	Integrální hodnota šumového napětí
v_n	Spektrální hustota šumového napětí
k	Boltzmanova konstanta
T	Absolutní teplota
q	Náboj elektronu
V_T	Teplotní napětí
g_m	Transkonduktance
W, L	Šířka, délka hradla MOS tranzistoru
K_p	Technologický parametr MOS tranzistoru
n	Technologický parametr MOS tranzistoru
I_{D0}	Proud drainem pro $V_{GS} = V_{th}$
V_{th}	Prahové napětí MOS tranzistoru
λ	Parametr modulační délky kanálu